

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra klasické filologie

Eva Korpová

Klasická filologie – Česká filologie

Parabolae Vulpium – Bajky v díle Rabbi Berechiah ben Natronai Ha -Nakdan

**Parabolae Vulpium – Fables in the Litterary work of Rabbi Berechiah ben
Natronai Ha-Nakdan**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí bakalářské práce: Doc. PhDr. Lubor Kysučan, Ph.D.

OLOMOUC 2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a odborné literatury. Předložená práce obsahuje 72 261 znaků.

V Olomouci 30. dubna 2010

Děkuji Doc. PhDr. Luboru Kysučanovi, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady, které mi poskytl při tvorbě této práce.

Obsah

Úvod.....	6
1 Vymezení pojmu bajka	8
1.1 Bajka a její funkce	8
1.1.1 Typologie bajky	9
1.1.2 Bajka a jiné žánry.....	9
1.2 Bajka v antice	11
1.2.1 Aisópos.....	12
1.2.2 Phaedrus	12
1.2.3 Babrios	13
1.3 Bajka ve středověku.....	14
1.4 Bajka v novověku	15
1.5 Bajka v moderní době.....	16
2 Bajka v dobovém kontextu v české literatuře	17
2.1 Novočeská bajka.....	17
2.2 Moderní bajka.....	19
3 Rabi Berechiah ben Natronai Ha-Nakdan.....	22
3.1 Melchior Hanel	24
4 Parabolae Vulpium.....	25
4.1 Parabola Pueri et Viri	25
4.1.1 Bajka o chlapci a muži	26
4.2 Parabola Soli set Lunae	27
4.2.1 Bajka o Měsíci a Slunci.....	27
4.3 Parabola Capri et Leonis annosi	28
4.3.1 Bajka o kozlu a lvu.....	28
4.4 Parabola Corvi et Ovis.....	29
4.4.1 Bajka o krkavci a ovci.....	30
4.5. Parabola Canis iuvenis et senis.....	30
4.5.1 Bajka o mladém psu a starém psu	31
4.6 Parabola Simii et Vulpis	31
4.6.1 Bajka o opici a lišce	32
4.7 Parabola Pavonis, Frumenti et Ciconiae.....	32
4.7.1 Bajka o pávu, obilí a čápovi.....	33
4.8 Parabola Cameli et Turmae camelorum	34

4.8.1 Bajka o velbloudovi a karavaně	35
Závěr	37
Anotace	39
Summary	39
Seznam pramenů	40
Seznam sekundární literatury	41
Seznam příloh	43

Motto:

„Filosofie nezáleží ve věcech, ale v slovech. Samotnou myšlenku totiž ztvárňuje, dotváří a uzpůsobuje, řídí jednání a ukazuje, co dělat a čeho nechat. ...“

Seneka k Lucilioví

Úvod

Cílem bakalářské diplomové práce na téma Bajky v díle Rabbi Berechiah ben Natronai Ha-Nakdan je podat ucelený obraz o bajce jako literárním žánru v průřezu její historie s důrazem na bajku v kontextu doby, ve které vznikal soubor Mishle Shu'alim a rovněž samotný překlad osmi bajek z druhého vydání tohoto souboru v latinské úpravě kroměřížského jezuity a seniora Filosofické fakulty Karlovy univerzity Melchiora Hanela známé pod názvem Parabolae Vulpium. Dané téma jsme se rozhodli zpracovat, protože dosud nevyšel samostatný český překlad tohoto díla. Cílem naší práce bylo tedy ucelit teoretické poznatky o dané problematice. Vznik bajky jako literárního žánru není zcela jasný. Předpokládá se, že se bajka těšila velké oblibě především v zemích Blízkého východu. Odtud se rozšířila do evropského kontextu, tedy do literatury antického Řecka a Říma. Začala se tak rozvíjet nejprve tradice ústní bajky. Později je bajka zaznamenána v písemné podobě. Než se však osamostatnila jako specifický literární druh, objevovala se v náznacích i v rámci jiných literárních druhů (didaktická epika, komedie, tragédie). Písemnou a mluvenou podobu jazyka má většina rozvinutých jazyků. Mluvená podoba jazyka se rozvíjela od samotného začátku existence člověka. Písaná podoba se začala rozvíjet mnohem později. Písaná podoba (písmo) se objevila přibližně před pěti tisíci lety. Písma užívalo jen několik málo starověkých civilizací a samozřejmě jen omezený počet jedinců. Postupně se písmo rozšiřovalo do dalších zemí. Sloužilo a jistě slouží k přenosu kultury mezi jednotlivými generacemi. Je nepochybné, že písmo právem patří mezi nesmírně důležité vynálezy lidstva. Do té doby se dorozumívací proces odehrával jen mezi účastníky promluvy a sdělovaný obsah byl omezen na příslušné místo. Až písmo umožnilo předávat informace na velké vzdálenosti bez přímé osobní účasti jedince a bez časového omezení. Z dochovaných písemných památek nejstarších starověkých civilizací čerpáme informace o každodenním životě tehdejších obyvatel. Písmo se také stalo určujícím prvkem pro rozlišování doby historické (dochované písemné texty) a doby prehistorie (archeologické nálezy nádob, šperků, zbraní apod.). Písaný jazyk je určen ke čtení a má své specifické rysy, např. určitý obsahový okruh – nepřeskakuje se z jednoho

tématu na druhé, jak je možné u mluvené podoby, lze používat delších souvětí, neboť čtenář si volí tempo čtení, v případě potřeby se může k textu vracet; není možnost přímého kontaktu se čtenářem, kdy lze reagovat na jeho poznámky či dotazy; v omezené míře lze používat hovorové nebo subjektivně zabarvené výrazy, nelze uplatnit některé jazykové prostředky, jako je intonace, větný přízvuk, stejně tak nelze použít mimojazykové prostředky, jako jsou gesta nebo mimika. Oproti psanému textu by měl být mluvený výklad živý a měl by obsahovat celou řadu prvků, mezi něž řadíme improvizaci, reakci na chování posluchačů aj. Jak již bylo řečeno, bajka se tedy šířila nejprve v ústní podobě a se vznikem písma se postupně začala šířit i v psané podobě.

Kromě vzniku bajky a její postupného historického vývoje jsou v teoretické části uvedeny životopisy Rabbi Berechiah ben Natronai Ha-Nakdana a Melchiora Hanela jako autorů souborů *Mishle Shu'alim* a *Parabola Vulpium*. Součástí práce jsou i podrobnější informace o rukopisech *Phaedrových bajek* v souboru *Romulus* a práce Marie de France, neboť z těchto děl Rabbi Berechiah ben Natronai Ha-Nakdan při psaní díla *Mishle Shu'alim* vycházel. Překlad byl ztížen tím, že dosud neexistuje úplný slovník středověké a humanistické latiny. Jako primární pramen nám posloužil původní text vydaný v Praze v roce 1661. Při překladu jsme čerpali tedy z dostupných latinsko-českých, latinsko-polských a latinsko-anglických slovníků. Sekundární literatura je založena na současných teoretických poznatcích z literární vědy.

Jsme si vědomi, že přes veškerou snahu se nám v celé šíři nepodařilo postihnout výše uvedenou problematiku. Z tohoto důvodu bychom chtěli v této práci v dalších letech pokračovat a více se zaměřit na samotný překlad bajek s příslušným odborným komentářem.

Bajka vypráví o tobě, jen jméno je změněno.“

Horatius

1 Vymezení pojmu bajka

Bajka (*latinsky fabula*) je jedním z nejstarších literárních žánrů slovesného umění; krátký veršovaný nebo prozaický jinotajný příběh, kde zvířata, rostliny i věci jednají jako lidé. Bajka obvykle obsahuje obecně platné mravní ponaučení nebo zkušenost.

V různých historických etapách vyjadřoval často obyčejný člověk svůj nesouhlas, odpor s jednáním vládnoucích vrstev; obrazy života zvířat, rostlin či jiných věcí mu napomáhaly zpracovat vlastní zkušenost. Bajky předkládaly jedinci jakýsi návod, jak v tomto světě jednat. Snad i proto se literární zpracování bajky objevilo v literaturách všech dob a je minulému i současnému čtenáři dobře známo.

1.1 Bajka a její funkce

Bajka má *funkci didaktickou* – názorným způsobem předkládá mravní naučení a životní hodnoty, ukazuje, jaká pravidla by měla platit v určitých životních situacích; dále má *funkci politickou* – prostřednictvím obsahu působí na společnost; bajka obsahuje též zábavný prvek, lze tedy říci, že bajka má také *funkci poetickou*.

Nejčastěji vystupují v bajce antropomorfovaná zvířata, která jsou nositeli jednotlivých lidských vlastností, charakterů nebo určitého společenského postavení a zároveň také plní určité role, např. silný lev, vychytralá liška, zbabělý zajíc, aj. Zvířata byla všem lidem různých společenských vrstev dobře známa; už od pravěku lidé na zvířata přenášeli typické lidské vlastnosti. S průběhem vývoje už nešlo jen o vlastnost konkrétního člověka, ale o zobecnění na lidstvo jako celek. Ve všech dobách prostřednictvím alegorie zvířecích postav oslovovala jedince a nastavovala „kritické zrcadlo“ celé společnosti. Výstavba bajky se projevuje jako text bez expozice s jedinou zápletkou. Nejčastěji je psaná v přímé řeči a dialogu. Bajka je literární žánr se stručným a jasným textem obsahujícím zpravidla krátké mravní ponaučení. Je umístěno buď na začátku, v tom případě se mu říká tzv. *promythie* nebo na závěr textu – tzv. *epimythie*. Kompozice bajky zahrnuje až čtyři části: situaci, akci, protiakci a výsledek.

V proměnách času se přestavoval i rozdílný obsah bajek. Např. bajka psaná v „klasickém ezopském stylu“ měla malý rozsah. Naproti tomu široký rozsah vykazuje bajka od francouzského novověkého autora Jeana de La Fontaine. V našem

kontextu psal třeba Karel Čapek tzv. „minibajky“, což je text zredukovaný na jeden aforistický výrok daného fikčního subjektu.

Jak už bylo výše uvedeno, bajka je zaznamenána v literaturách všech dob. U nás se v době karlovsko – václavské objevují dva typy bajek od jednoduchých fabulí až po vyspělé bajkové útvary. Josef Tříška uvádí ve své knize Předhusitské bajky následující typologii bajek.

1.1.1 Typologie bajky

- a) **Bajkové fysiologie** obsahovaly vlastnosti a mravní alegorie (proprietates, moralitates) zvířat a ptáků. Sem patří Klaretův Fysiologiář s dochovaným oddílem o ptácích.
- b) **Bajkové příklady** (exempla, apologi, příkladné řeči, básně příkladné, peyspile) jsou stručnější bajkové vzory, předlohy a příběhy, které sloužily literárním a kazatelským, konverzačním a fabulačním potřebám. Sbírkou exempel je Klaretův Exemplarius.
- c) **Bajkové dialogy** (probleumata, questiones, certamina, contentiones, pohádky) řešily podobně jako školské disputace různé otázky formou alegorických pří.
- d) **Bajkové tragédie** jsou dramatické bajky s tragickým závěrem. Jsou to bajky o lišce a džbánů a vráně a jestřábu. Obě bajky končí smrtí lišky a vrány.
- e) **Bajkové rady** (documenta, consilia) jsou velké sbírky s mravoučnou tendencí Quadripartitus a Nová rada. Mají funkci didaktickou. Bajky první knihy Quadripartitu jsou vždy uvozeny mravoučnou sentencí. Moralizace jsou buď přímé nebo ironické.

1.1.2 Bajka a jiné žánry

V průběhu vývoje zaznamenal tento epický žánr mnoho proměn především v poetickém smyslu, přesto jedno zůstalo stejné, prostřednictvím alegorie promlouvat k lidem (ke čtenáři) a zároveň tak nastavovat zrcadlo celé společnosti. Paul Valéry napsal: „*Na počátku byla bajka.*“ Zda byla bajka před pohádkou, pověstí nebo písní, nevíme, ale jisté je, že se bajka řadí k velmi oblíbeným žánrům ústní lidové slovesnosti. Již v 18. století př. n. l. byly bajky jako epicko – didaktický útvar zaznamenány v sumerských a babylonských textech. Z této oblasti se pak bajka rozšířila také do Indie, Řecka a dalších míst.

Jak je již výše uvedeno, měly bajky vliv i na jiné literární žánry, případně se s nimi spojovaly. Lze uvést následující příklady: Z alegorické řeči se vyvinula **hádanka**; vyjadřovala vtip, moudrost, někdy měla i věštecký význam; původně však měla význam kultovní. Hádanka je zaznamenána v Bibli, v knize Soudců – jde o Samsonovu hádanku Filištinům: Co je sladší než med? / Co je silnější než lev? První sbírka našich hádanek a největší evropská sbírka té doby pochází asi z roku 1360, Klaretův latinský Enigmaticus. Lidové hádanky, které žily v ústní tradici, mají základ především v Pohádkách kratochvilných. První minisbírka pěti lidových hádanek pochází z poloviny 15. století; pro zajímavost uvádíme hádanku o srpu: Hrbovatý mužik všechna pole sběhá.

Původně žánrem lidové slovesnosti byla **příslloví**; obsah má etické poučení, mravní normy, postoje, ale též zkušenosti určitého společenství. Příslloví patří k velmi starým projevům lidské kultury. K důležitým výrazovým prostředkům tohoto lidového žánru patří, stejně jako u bajky, personifikace, například – lopata se pohrabáči vysmívá. Řeckým či později latinským prostřednictvím se mnohá starověká přísloví dostala do Evropy. Zde se objevují v národních kulturách (např. původně řecko-arabské přísloví: Cum dabitur sonipes gratis, non inspice Dantes – darovanému koni na zuby nekoukej). Klasická latinská přísloví lze najít ve spisech Senekových, Ciceronových, Ovidiových, Vergiliových a také Phaedrových a Klaretových.

Nihil sibi est homo sine sapientia. – Člověk bez moudrosti není nic.
(Proverbia I. Knihy Quadripartitu)

K nejstarším literárním žánrům orální slovesnosti patří **pověst**. Jedná se o krátký prozaický žánr ústního původu, ve kterém je reálný a imaginární svět zřetelně odlišen. Ve středověku vznikaly cykly mytologicky zabarvených pověstí, lze jmenovat např. cyklus karolinský (Karel Veliký, Amis a Amil), cyklus antický (Alexandr Veliký, Aeneas, Trojská válka) aj.

Lidová folklorní **pohádka** nebyla původně určena dětem, ale dospělým. Ve zvířecích pohádkách, často mravoučných (Kohoutek a slepička), jsou hlavními protagonisty zvířata, které jinak plní spíše pomocné role. Zvířecí pohádky přecházejí v bajky, vyznačují se alegoričností a moralitou. Pohádka patří k velmi starým slovesným žánrům, ale ve starověku nebyla předmětem sběratelského ani autorského zájmu. Přesto najdeme písemné záznamy pohádky i v antické literatuře; známa je pohádka Amor a Psyché v Apuleiově románu Proměny čili Zlatý osel z druhého

století našeho letopočtu. V českém prostředí najdeme soubor bajek a exemplum Gesta Romanorum, Klaretův Astronomiář s osnovou pohádky O dvanácti měsíčkách.

Poezie starověkého Říma zachycuje milostnou i přírodní **lyriku** (Lucretius – O přírodě, Vergilius – Zpěvy rolnické). Česká přírodní lyrika se uplatňuje v latinsky psané renesanční poezii 16. století: David Crinitus – Chvalozpěv roku (inspirace podoby ročních dob). Milostnou lyriku dokládá spíše lidová taneční píseň – V Strachotíně hájku (nedochovaná zpěvohra, pravděpodobně ze 13. století), užívající zvířecí symboliku.

1.2 Bajka v antice

Předpoklady pro vznik bajky existovaly v lidové slovesnosti každého národa a její další rozvoj záležel na zvláštnostech vývoje národní kultury. S ústní tradicí bajky se lze setkat v antické literatuře (v kontextu jiných literárních druhů). Zmínky najdeme u Hésioda, zakladatele řecké didaktické epiky (kolem r. 700 př. n. l.), „prokletého“ básníka Archilocha z Paru (kolem r. 600 př. n. l.) nebo u sborového lyrika Stésichora (přibližně 600 př. n. l.). Bajka je též doložena u Hérodota (asi 450 př. n. l.). S bajkou se můžeme setkat i u řeckých tragiků, např. Aischyla, Sofokla i Eurípida (5. st. př. n. l.). Filozofové Platón (1.pol. 4. st. př. n. l.), Sókratés (2.pol. 5.st. př. n. l.) bajky taktéž užívali. „Klasikem“ bajky je však Aisópos.

Na sochu Aisópovu

*Sochaři ze Sikyónu, ó Lýsippe, učinils dobře,
před sochou mudrců sedmi přednost že soše jsi dal
Aisópa ze Samu. Oni i nátlaku používali,
účinek přesvědčivosti chybíval pod slupkou slov.
On ale v příbězích moudrých a v bajkách vždy vystihl pravdu,
hravou vážností učil, kterak se rozumným stát.
Chraňme se příkazů strohých, vždyť Aisópos naopak skýtá
líbezná vypravování, pochoutku lahodnou všem.¹*

Agathiás

¹ BAHNÍK, V. a další: *Svět Ezopských bajek*. svazek 35. Svoboda Praha. 1976. s. 8 25–136–76

1.2.1 Aisópos

Známým bajkářem byl otrok Aisópos (česky Ezop), autor thráckého či fryzského původu asi ze 6. století před naším letopočtem. Připisuje se mu soubor bajek uspořádaný za Hadriána. Jeho bajky se udržovaly místní tradicí; psané podoby dosáhla na rozhraní 4. a 3. stol. př. n. l. v díle Démétira Falérského v Aristotelově škole. Některé jeho bajky jsou také součástí knihy „Život Aisópův“, v níže vystupoval jako hlavní protagonista. Ezopovy bajky pak byly zpracovány v různých podobách a daly tak základ evropské bajkářské tradici (V Hésiodově starořeckém eposu *Práce a dni* ze 7. st. př. n. l. najdeme rozhovor slavíka s jestřábem; rozhovor je považován za nejstarší známou evropskou bajku).

O Aisópově postavě jsou známy jen kusé informace. Jak je již uvedeno, Aisópos upadl do otroctví; stal se přítelem otrokyně Rhodópidy. Rhodópis byla thrácká nevěstka, proto se Thrákie spojuje s Aisópem; snad pocházel z Mesámbrie, místa, které leželo na thráckém pobřeží Černého moře v dnešním Bulharsku. Thrácký původ Aisópa dokládá také již zmíněný Démétrios Falérský, jenž pořídil systematický soubor ezopských bajek; v nich jsou také velmi často zmínky o přizpůsobení se otroků tvrdým životním podmínkám, ale i varování před nerozvážnými gesty, která by mohla jejich těžkou situaci ještě zhoršit.

„Holubice chovaná v holubníku se nafukovala, že má mnoho dětí. Její slova slyšela vrána a řekla: 'Má milá, přestaň se chlubit! Vždyť čím víc dětí budeš mít, tím víc budeš naříkat nad svým otroctvím.' Stejně tak jsou i z otroků nejnešťastnější ti, kteří v otroctví přivádějí na svět děti.“²

1.2.2 Phaedrus

Pro ezopské soubory je příznačná próza, pro antickou literární bajku je to verš. Ezopovy bajky zpracoval na příklad latinsky píšící Řek nesvobodného původu Phaedrus, po názvem *Fabulae Aesopiae*. Jedná se o 15 knih psaných jambickým senárem³, neboť tento verš nejvíce vystihoval lidovou řeč. Phaedrus žil v 1. polovině

² CANFORA, L.: *Dějiny řecké literatury*. Koniash Latin Press. Praha 2004. s. 77 ISBN 80-86791-10-6

³ Jambický senár – někdy uváděný pod názvem jambický trimetr. Jedná se o šest úplných jambických stop, kdy liché stopy mohou být nahrazeny za spondej a prvních pět stop za tribrachys (trojslabičná veršová stopa skládající se ze tří krátkých slabik), ovšem poslední stopa musí být vždy psána v jambu. Používal se v republikánské době pro tzv. *paliatu*, neboli komedii s řeckým námětem.

1. století, patrně se narodil kolem roku 20. př. n. l. a zemřel kolem roku 50. n. l. Víme, že byl otrokem a pocházel z Thrákie. Ovšem v jeho dílech se objevují zmínky, v nichž je uváděn jako „liberta Augusti“ čili Augustův propuštěnec. Odhaduje se tedy, že mu právě císař Augustus věnoval svobodu. Z jeho díla se dochovalo 90 bajek rozdělených do pěti knih. Můžeme mu připisat ještě i další bajky, které vyšly v souboru Appendix Perottina, jenž se jmenuje podle vydavatele humanisty Niccoly Perottiho. Další Phaedrovy bajky je možné získat z přepisů bajek do prózy. Nejznámější je pravděpodobně soubor Romulus. Romulus představuje latinskou sbírku⁴, jež vychází z Ezopových tradic. Doba vzniku tohoto sborníku není určena přesně. Byl napsán někdy ve 4/5 stol. n. l. Počet bajek z této sbírky se různí, neboť záleželo na rukopise, ze kterého pocházejí – např. rukopis v Corpus Christi College z Oxfordu v sobě obsahuje 45 bajek; rukopis z Mnichova má 39 bajek, rukopis z Bernu 47 bajek. Součet ze všech rukopisů činí 80 bajek. Hlavní zdroj pro sbírku Romulus je práce právě od Phaedra. Sbírkou je psána v próze.

Typická pro Phaedrovy bajky je stručnost a pádnost. Dal bajce: „*pevný tvar, jasná pravidla a nezaměnitelný hlas.*“⁵ Charakterické pro bajku se ve Phaedrově době stalo užití zvířecích masek. Jejich typologické rysy se ustálily – např. liška byla vždy vychytralá, vlk zlý, beránek mírný. Na konci se objevovalo mravní ponaučení, které vyjadřovalo, k jakému cíli má bajka sloužit – tedy, že byla určena nejen k naučení, ale rovněž i k pobavení.

1.2.3 Babrios

Ve 2. století našeho letopočtu se ezopskými bajkami zabýval řecky píšící Říman Valerius Babrius. Předpokládá se, že to byl helenizovaný Říman pocházející z rodu Valeriů z Malé Asie. Na rozdíl od Phaedra se zaměřil spíše na výpravnou část epického příběhu. Je autorem nejstaršího souboru veršovaných bajek. Látku ke svým dílům čerpal především z Aisópa – sepsal prozaické bajky, novely a anekdoty, které nazval Mytiamboi Aisópeioi⁶. Psal velmi jednoduchým a prostým stylem a jazykem

⁴ Řecké Aisópovy texty byly k dispozici v Konstantinopoli, ale neexistuje konstruktivní důkaz o tom, že by byly známy na Západě po čas života Rabbiho Berechiah ben Natronai Ha-Nakdan (12. – 13. století našeho letopočtu).

⁵ CONTE, G.B.: *Dějiny římské literatury*. Koniash Latin Press. Praha 2003. s. 390 ISBN: 80-85917-87-4

⁶ V překladu „Aisópovy bajky v jambech“

každodenního života, veršem zvaným choliambus⁷. Ve slovníku Suda najdeme záznam, že Babriovo dílo čítá 10 knih, z toho 2 knihy jsou věnovány bajkám seřazeným dle svých názvů abecedně. Druhá kniha je neúplná. Celkem se zachovalo 140 bajek, podle kterých vyšel v roce 1944 český překlad, jenž pořídil Rudolf Kuthan. Celkově je známo z jeho díla 10 knih.

Pravděpodobně z prvního století našeho letopočtu je z oblasti Indie známa staroindická sbírka bajek a pohádek Pančatántra – Patero nauk. Její vznik se datuje nejspíše do 3. století našeho letopočtu. Jde o bajky psané prózou s prokládanými veršovými průpovídkami. Vystupují v nich převážně zvířata, která se chovají a mluví jako lidé. Hlavní hrdina, jenž oplývá důmyslností, odvahou, obratností a chytrostí se často vysmívá králům, princům a bohům pro jejich hamižnosti a utiskování slabších. Původně tento soubor sloužil jako učebnice pro královské prince, kteří se jeho prostřednictvím učili moudrosti, a to jak politické tak životní. Bidpajovy bajky byly přeloženy do mnoha jazyků – např. arabštiny, syrštiny, hebrejštiny, řečtiny. Do češtiny je přeložil v první polovině 16. století našeho letopočtu humanista Mikuláš Konáč z Hodištkova pod názvem Pravidlo lidského života. Na konci století minulého je upravil pro soudobé čtenáře Eduard Valečka. Z tohoto přepracování vychází později Ivan Olbracht, který tyto bajky zpracoval a přiblížil dnešnímu čtenářskému společenství.

1.3 Bajka ve středověku

Literáti této doby vychází z tradice antické bajky, lze jistě zmínit např. Marii de France (12. stol. n. l.) či známého reformátora Martina Luthera. Středověká bajka obsahuje mravní alegorie zvířat, bajkové rady (consilia), dialogy. Ovlivňuje nebo se spojuje s jinými literárními žánry např. s příslovími, hádankami apod. Pro své mravní naučení je bajka často využívána ve školní výuce. Ve středověké literatuře má bajka blízko k mravoučným textům psaných přímo ze života, tzv. exempla.

Pro naši práci je podstatné zmínit francouzskou spisovatelku **Marie de France**, neboť Rabbi Berechiah ben Natronai Ha-Nakdan, jehož soubor bajek Mishle Shu'alim v latinském vydání Melchiora Hanela překládáme, vycházel z díla této

⁷ Choliamb (řec. chóliambos) neboli tzv. „kulhavý jamb“ – jedná se o jambický trimetr, ovšem jeho šestá stopa namísto jambu klade spondej, proto vzniká náhlá změna rytmu, která připomíná rytmus kulhání. Autoři užívající tento verš: Hippónax, Hérondás, Babrios či Catullus.

autorky. Marie de France žila v době královny Alienor, avšak ne ve Francii, nýbrž v Anglii. V její tvorbě převažovaly povídky a romaneta na motivy lásky v jakékoliv podobě, nejčastěji ji však ztvárňovala jako osudové polapení na dvoře krále Artuše. Z děl: povídky Yvenec, Eliduc, Lai d'Orphé, Lai d'Aristote, Lai du conseil, román Tristan a Isolda.

1.4 Bajka v novověku

Významným představitelem bajky v 17. století je francouzský básník a prozaik **Jean de La Fontaine**. Jeho dílo obsahuje ve 12 knihách 237 bajek, pro které použil vlastní nebo ezopské náměty. Oproti „strnulé didaktice“ kladl La Fontaine důraz na příběh a zábavnost, proto se jeho bajky staly čtenářsky zajímavé. Satirickou nadsázkou vystihl dobové nešvary, jako byly nespravedlnost, lstivost, pokrytectví, domýšlivost ... Tyto vlastnosti charakterizují vady lidského charakteru. Bajky jsou psány volným veršem, jazyk bajek vychází z hovorové řeči. Morální ponaučení je v závěrečné pointě bajky.

Jean de La Fontaine – O chamtivém psu

„To měl pes zase jednou štěstí, našel veliký kus masa. Popadl ho a rychle utíkal někam se schovat, aby ho náhodou nikdo neviděl. Ten chamtivý pes se nerad s někým dělil. Pelášil k lesu a po chvíli přiběhl až k lesnímu potůčku, přes který vedla dřevěná lávka. Sluníčko svítilo a vodní hladina se leskla jako zrcadlo. Pes se rozhodl, že přejde na druhou stranu. Opatrně se plížil přes potok, uprostřed lávky se na okamžik zastavil, pohlédl dolů a celý překvapený vidí, jak na něj z čisté vody kouká pes s velkým kusem masa v tlamě. 'To mám ale dneska neobyčejný den,' říkal si pes, stojící na lávce, 'dám si s chutí i druhý kus masa. Však já ti ho, kamaráde, nenechám.' Přikrčil se, zavrčel a jak chňapl po mase, které se ve vodě odráželo, vypadl mu jeho kus z tlamy a spadl do potoka. Na hladině se objevila veliká kola, druhý pes zmizel a maso, které mu upadlo do vody, v bystrém potůčku rychle uplavalo. Pes zůstal chvíli celý zkoprnělý a pak se rozběhl za svou vytouženou lahůdkou, ale marně. Jeho kus masa byl už dávno někde daleko. Chamtivý pes chtěl

druhého okrást a přitom přišel o svoje. Kdo kouká po cizím, nemá nakonec často ani vlastní.“⁸

1.5 Bajka v moderní době

Bajka se k výrazným literárním žánrům řadila v osvícenství. G. E. Lessing vydal studii, ve které vypracoval ucelenou teorii – Pojednání o bajce z roku 1759. Ve své vlastní bajkářské práci přihlížel především ke krátkosti, jednoduchosti a zřetelné myšlence. V Německu v 18. století psal Ch. Gellert - soubor Bajky a povídky z roku 1748. Místo zvířecích bajek používal motivy z obyčejného každodenního života. Ve Španělsku se bajkou zabývali T. de Iriarte a F. Samaniego. Ze slovanských literatur jsou známy bajky u proslulého ruského básníka I. Krylova a polského básníka I. Krasickeho. **Ivan Krylov** ve svých bajkách upřednostňoval alegorii, jež mu umožňovala poukázat na soudobou společnost a podrobit ji satirické politické kritice. Krylov navazoval na ruské i světové spisovatele, tedy na Ezopa, jehož texty tvořily až třetinu Krylovovy bajkářské tvorby či na klasicistu Jeana de La Fontaine. K jeho literárnímu dílu řadíme např. bajku Vlk v psinci, kde je zobrazen nezdařený Napoleonův vpád do Ruska, či Rolník a ovce, Schůze, Dobrotivý slon. Krylovovy bajky zobrazují jeho znalost života a lidí. Ve 20. století se bajkářské tradici věnoval například americký humorista a výtvarník J. Trumber. Napsal dílo zvané Bajky pro naši dobu. Pocházejí z roku 1940. Spjoval v nich smysluplný humor se zaměřením na společenská témata.

⁸LA FONTAINE, Jean de.: *Bajky*. Studio Trnka s.r.o. Praha 2008. s. 6. ISBN 978-80-87209-03-5

2 Bajka v dobovém kontextu v české literatuře

Spolu s rozvojem škol se vyvíjela i starší česká literatura. Literární žánry měly za úkol především pobavit, ale také poučit. Autoři tehdejší doby vycházeli z tradice; snažili se napodobovat uznávané vzory. Z antické a latinské tradice přebírala literatura tehdejší doby zejména bajky. Už od 12. – 13. století jsou báje, pověsti, bajky zaznamenány.

Z doby Karlovy je v naší literatuře **znám Bartoloměj Klaret z Chlumce**, který shrnul vzdělanost latinskou a českou; vytvořil latinskočeské nebo latinské soubory; zaměřil se např. na vzdělanost věcnou: slovníky artisticko – univerzitní: Vokabulář, lékařskou: Medikaminář. Zabýval se různými literárními žánry, ať už to byly pověsti, pranostiky, exempla, ale také bajky. V roce 1366 vznikly **Fysiologiarius** /Zahrada ptáků/ a **Exemplarius**; právě ve Fysiologiáři je zaznamenán věcně – morální výklad o ptácích, jde o ukázky ptačích a věcných typů. Pro Klareta je orel symbol Krista a P. Marie: bajka o orlovi, který chce, aby se mláďata dívala do slunce, silná mláďata se mají otužit, slabá vyhodí z hnízda / Blahoslavená Marie Panna osvěcuje věřící (V Nové radě je orel létající ve výšinách symbolem duchovní moudrosti).

V Magdeburku na generálním studiu v první polovině 14. století působil mistr teologie **Konrád z Halberstadtu**. Byl blízkým přítelem Arnošta z Pardubic, kaplana Karla IV. V roce 1354 pobýval v Praze. Konrád z Halberstadtu je autorem spisu **Tripartitus moralium**, který je rozdělen na tři části: První část obsahuje sentence, přísloví z antických a klasických prozaiků, filozofů a básníků. Ve druhé části jsou uváděny příklady a činy starých. Ve třetím díle jsou zachyceny bajky, mýty, exempla.

„Prolog III. knihy Tripartitu uvádí vlastně teorii bajky, kterou zakládá na autoritách, a nakonec cituje prameny bajek. Básníci a filozofové se uchylují k bajkám a exemplům proto, že holý a přímý výklad je pro lidi svou otevřeností nepřijatelný. Básníci podali mnohé přírodní a morální prvky v bajkovém zahalení, i Písmo mluví symbolickou řečí.“⁹

⁹ TRÍŠKA, J.: *Předhusitské bajky*. Vyšehrad. Praha 1990. s. 23. ISBN 80-7021-019-2

Řehoř z Uherského Brodu byl kroměřížským školním rektorem a notářem z družiny Jana ze Středy. Jemu je připisována sbírka **Quadripartitus** (Čtverohranáč) neboli Speculum sapientie (Zrcadlo moudrosti), vznik sbírky se datuje asi do 60. – 70. let 14. století. Jedná se o sbírku latinských bajek, které jsou sestaveny podle čtyř základních ctností: moudrost, pokora, štedrost, čistota. Uvedené čtyři ctnosti jsou základem správného života.

V době na počátku vlády Václava IV. vzniklo dílo Nová rada, mladému králi zde dávají rady zvířata a ptáci. Na příklad lev (leo) je uváděn v Quadripartitu jako král zvířat, v Nové radě představuje symbol mladého krále Václava IV. V Nové radě je zachycena také ironie, která je kritikou vad doby Václava IV (liška znamená pochlebování, svévoli, klam, lest). Quadripartitus a Nová rada tvoří vrchol staročeské bajky.

2.1 Novočeská bajka

Bajky či příbuzné literární žánry se u nás objevují již od předhusitské doby. Ze 60. let 14. století je známa rýmovaná bajka O lišce a džbánu. Ze 14. století také pochází již zmiňovaný Klaretův latinský Fyziologarius, Quadripartitus Řehoře z Uherského Brodu, skladba Smila Flašky Nová rada. Do 14. století je datována česká adaptace 60 ezopských bajek podle latinské předlohy. Jan Albín Vrchbělský je přeložil z řečtiny; jsou vydány v Prostějovském sborníku z roku 1557. Novočeská bajka se rozvíjela zejména v období národního obrození, ale koncem 18. století psal v tomto literárním žánru A. J. Puchmajer; napsal jich celkem dvacetpět. Publikovány byly až posmrtně v Sebraných básních a ve sbírce Fialky. A. J. Puchmajer vycházel především z bajek La Fontainových. V bajkách je popsána česká příroda, náš zvířecí svět. Puchmajer velmi dobře pracoval se schématem psychologie postav, nejčastěji jsou zachyceny postavy vlka a lišky; pro A. J. Puchmajera bylo zlo jen jedno, ať bylo vyjádřeno postavou lišky nebo vlka. Z let 1818 a 1821 pochází dva svazky veršovaných Bajek pro děti od J. Chmely. Na motivy Flaškovy Nové rady je psána politická satira Sněmy zvířat (1841) K. Vinařického. V satirické básnické povídce S. Čecha Hanuman (1884) vystupuje opičák, který představuje nekritickou poplatnost cizím módním vzorům. Na konci 19. století pro české čtenáře z latinského překladu převyprávěl Eduard Valečka Bidpajovy bajky. Staré indické příběhy, prastarou lidovou moudrost, znovu zpracoval krásným jazykem Ivan Olbracht v knize O mudrci Bidpajovi a jeho zvířátkách. Veršovanou bajku najdeme také

u Elišky Krásnohorské (Bajky velkých). J. F. Hruška vydává na začátku 20. století např. Chodské bajky, v roce 1923 Bajky o včelách. Ve 30. letech 20. století ezopské bajky převyprávěl a vlastními ilustracemi doplnil Josef Lada.

2.2. Moderní bajka

V české literatuře se objevují autoři, kteří poznali zákonitosti klasické bajky, ale rozhodli se opustit zavedená schémata a vydat se vlastním směrem. Především opustili obvyklé zvířecí postavy bajek jako liška, vlk, lev a zaměřují se na exotická zvířata – velbloud, žirafa, tučňák, pštros ...), postavami se také stávají neživé objekty. Bajka není jen útvar didakticko – epický, závěrečné poučení je buď zrušeno nebo parodováno. Bajka se často sblíží s aforismem nebo pohádkou. V moderní české bajce má svoje nezastupitelné místo Karel Čapek; bajky uveřejňoval od roku 1925 v Lidových novinách, posmrtně vyšly ve svazku Bajky a podpovídky. K. Čapek ve svých bajkách vycházel z typických vlastností zvířete či věci, ale neztotožňoval je s vlastnostmi lidí, osamostatnil je. Pravdy nejsou pronášeny z lidského úhlu pohledu, ale z hlediska zvířecího.

Karel Čapek: Dobyvatel moci

„Ať jsou to trosky, jen když budou mé.“¹⁰

Do vývoje české bajky v poválečné literatuře pozoruhodným způsobem zasáhl Miloš Macourek, který ve svém souboru bajek Živočichopis pronáší kritické připomínky k modernímu člověku 20. století. V bajkách M. Macourka vystupují často exotická zvířata, např. žirafa, tučňák, zebra, velblouda aj. Antropomorfizovaná zvířata jsou pro Macourka prostředkem pro vyvolání komična či absurdity: žirafa dostane pětku z tělocviku, protože neumí udělat kotrmelec, housenka získá místo v zelinářství, zebra si kupuje pruhovaná trička. Bajky mají navodit situaci běžného života; zvířata se zde stávají alegorií lidí, kteří se snaží udělat něco výjimečného, něco velkého, ale jejich snahy končí zklamáním. V bajkách najdeme i obraz tehdejší

¹⁰ ČAPEK, K.: *Bajky a podpovídky*. Československý spisovatel. Praha 1940. s. 81. ISBN 22-062-70

společnosti, která potlačovala individualitu; všichni byli zařazeni do průměru a ten, kdo „vybočil“, musel počítat s problémy. Miloš Macourek nepracuje se známým symbolickým významem, ale využívá netypické zvířecí postavy, které více psychologicky zpracovává.

Miloš Macourek: Hlemýžď

„Kdekdo si myslí, že hlemýžď je líná kůže a kdesi cosi, ale není to pravda, byly doby, kdy hlemýžď běhal jako veverka a málokdo ho dohonil. Ale jednou si pozval na návštěvu, protože mu bylo smutno, protože nechtěl být pořád sám ve svém domku za městem, tři klokany a moc se na ně těšil, velice mu záleželo na tom, aby to byl pěkný večer. Připravil malou hostinu a domácí biograf, koupil víno a nový, bílý ubrus, klokani měli přijít v půl osmé a tak hlemýžď přichystal ubrousky, nalil červené víno do skleniček a čekal, ale po klokanech ani vidu ani slechu, a tu ho napadlo, že klokani hledají bůhví kde, tu toho nešťastného hlemýždě napadlo, že jim nedal adresu a že si to hosté mohou vykládat jako hloupý žert. A tak se vydal na cestu, vydal se hledat klokany a leze opatrně, aby nerozlil víno po novém, bílém ubruse, protože červené víno, jak známo, špatně pouští.“¹¹

Ve všech dobách bajky umožňovaly vyjadřovat se prostřednictvím alegorie k aktuálním otázkám společnosti. Miroslav Kapek napsal v 80. letech 20. století několik bajkových souborů se satirickými prvky, jmenovitě např. Hříšná kopa, Třetí kopa bajek, Čtvrtá kopa bajek, Bajky na míru. V Kapkových bajkách jsou uvedeny jednak tradiční zvířecí postavy se známou symbolikou (orel – moc, majestát, sova – prozíravost, moudrost), také např. lev, který potvrzuje symboliku moci, má panovnický titul krále, zároveň „symbolizuje“ představitele tehdejší komunistické ideologie, ale jsou uvedeny i jiné zvířecí postavy – skunk, potkan, zubr, poštovní holub, ťuhák a další. Ve většině bajek je zachycen dialog, který má ukázat na správný či špatný postoj. Zvířecí postavy Miroslava Kapka jsou poplatné době, ve které vznikly.

¹¹ MACOUREK, M.: *Živočichopis*. Československý spisovatel. Praha 1962. s. 40-41. ISBN 22-093-62

Miroslav Kapek: Osel

„Jak provést přestavbu?“ Osel se nadechne. „Říkáte s rozmyslem? Citlivě? Ne, ach ne! Tím se nic nevyřeší, a naše úkoly jsou ze dne na den těžší. Na cit a rozum ohledy nelze brát, zbouřejme všechno, já bourám strašně rád. Začněme srdnatě, nemějme obavu, co stojí na nohách, postavme na hlavu!“¹²

Z dalších „moderních bajkařů“ lze uvést např. Danielu Fischerovou a její knihu Duhová jiskra; jde o kratší prozaické útvary na pomezí žánru pohádky a bajky. Zvířecí motivy se zde objevují jen zřídka, spíše jde o příběhy, ve kterých nalezneme zamyšlení nad smyslem lidského života; příběhy poukazují na lidskou hloupost, marnivost, závist či pýchu. Tématem většiny příběhů je člověk, na něm záleží, jaký zvolí přístup k životním hodnotám.

V současné literatuře se bajkovému žánru věnuje např. J. Žáček, jenž napsal humorně pointované Bajky. Známé jsou také Skorobajky V. Fischla.

¹² KAPEK, M.: *Bajky na míru*. Československý spisovatel. Praha 1989. s. 49. ISBN 22-066-89

3 Rabbi Berechiah ben Natronai Ha-Nakdan

Do dnešní doby je znám jen velmi malý zlomek informací o životě Rabbiho Berechiah ben Natronai Ha-Nakdana. Rabbi Berechiah Ha-Nakdan působil jako židovský exegeta, gramatik, spisovatel a překladatel. O přesném datu a místě jeho narození se hojně spekuluje. Pravděpodobně pochází z Burgund ve Francii, ovšem je zřejmé, že strávil mnoho času v Provence a po nějaký čas byl vázán i k Anglii.

Rabbi Berechiah Ha-Nakdan byl znám rovněž pod jménem Benedictus le Pucteur. Zmínka o tomto jeho přívlastku je datována do 12. století v dokumentech Oxfordu.

Jak již bylo napsáno, v přesných datech života Rabbi Berechiaha se vyskytují četné nesrovnalosti. Nicméně i přesto existují informace, ve kterých je možné se shodnout s dochovanými prameny. Především se jedná o dataci jeho prací. Napsal je na sklonku 12. století a počátku 13. století našeho letopočtu.

Jako středověký pisář přeložil a editoval několik knih, jež se věnují rozsáhlé škále témat, od přírody až k mravům tehdejší společnosti. Nejvíce je však znám soubor bajek, které byly v prvé řadě určeny k potěšení a mají tedy ne poučný, nýbrž zábavný charakter. Rabbi Berechiah Ha-Nakdan do tradičního přístupu k bajkám vnesl své vlastní narativní postupy. Využívá hojně biblických aluzí a jazyka Starého zákona. Prvek poučení je potlačen, přesto se v náznacích v bajkách objevuje, a to vždy kombinovaný s jemnou satirou. V příbězích, jejichž hlavními aktéry jsou zvířata, odkazuje na své současníky a události. Je tedy možné říci, že jeho bajky byly určeny jen pro malý okruh čtenářů.

Ačkoliv biblická židovská literatura v sobě obsahuje odkazy a příklady bajek, *Mischle Shu'alim* byly první antologií v hebrejštině, ve které byly příběhy prezentovány vcelku. Rabbi Berechiah Ha-Nakdan měl odlišný literární záměr, než jaký byl doposud za jeho života uznáván. Ve svém díle prokázal, že bajky v rytmičtější próze vysokého literárního stylu byly ve středověké židovské a arabské literatuře velmi oblíbeny.

Soubor byl poprvé publikován v letech 1557 – 1558 ve městě Mantua a dočkal se 18 vydání – latinská verze z roku 1661 vydaná v Praze, 1706 v Berlíně, 1809 v Lvově, 1818 v Grodnu, 1874 ve Varšavě etc. Velmi zdařilé je vydání v němčině autora G. E. Leasinga z roku 1759 či vydání v anglickém jazyce od Mosese Hadase proslulé pod jménem *Fables of a Jewish Aesop* z roku 1967.

V naší práci se věnujeme již zmíněnému souboru bajek Mischle Shu'alim v latinském překladu Melchiora Hanela. Toto vydání pochází z Prahy. Bylo napsané roku 1661 a vydané pod názvem *Parabolae Vulpium*.

Jedná se o antologii bajek, jež Rabbi Berechiah Ha-Nakdan sestavil z bajek pramenících ze západní středověké evropské tradice. Bajky z tohoto souboru jsou sesbírány z různorodých zdrojů. Ovšem nepřevzal plné verze od jiných autorů, nýbrž je upravil pro svoji potřebu. Vědci se domnívají, že vycházel především z bajek Roman de Renart¹³ a Marie de France. Její práce představovala pro soubor bajek Rabbiho Berechiaha podstatný zdroj. Marie de France v období let 1170 – 1180 zveršovala 103 bajek podle latinského souboru *Romulus*.

Na tyto zdroje (Roman de Renard a Marie de France) se poukazuje, neboť je známo, že 37 stejných bajek se našlo právě v práci Marie de France. Z korespondence, kterou Berechiah vedl, je zřejmé, že mu byla bližší práce Marie de France než práce pocházející z latiny, tedy z *Romula*. Přesto 48 bajek v Berechiahově práci pochází právě z *Romula* a v práci Marie de France se vůbec nevyskytují. Berechiah vycházel i z jiných zdrojů. 27 bajek pochází z práce Flavia Aviana¹⁴, další ze sbírky *Kalila and Dimma*¹⁵. U 27 bajek se zdroj dosud nepodařilo vypátrat. Celkový počet bajek kolísá mezi čísly 107 – 115, záleží na konkrétním vydání.

Název Mischle Shu'alim¹⁶ je považován za termín, který se používal v době Berechiahova života jako termín všeobecně ustanovený pro bajky. Neznamená to tedy, že bylo nutno v každém příběhu využít motiv lišky, považované za nejchytřejší zvíře, neboť v překladu zní název *Liščí báje* (bajky), jako hlavního popřípadě vedlejšího charakteru. Samozřejmě se zde vyskytují slavné bajky jako *Liška a lev*, *Liška a orel*, *Liška a vlk*, *Liška a hrozny*. Avšak kromě tohoto zvířecího protagonisty se v bajkách objevují i jiná zvířata, lidé a neživé předměty.¹⁷

¹³ Cyklus alegorických francouzských, německých, holandských a anglických bajek z 12. století.

¹⁴ Žil na přelomu 4. a 5. století. Je považován za posledního římského bajkaře. Napsal 42 latinských ezopských bajek v elegickém distichu. Jsou napodobeninou „*Mythiambů*“ od básníka syrského původu Babria, jenž žil v 2. pol. 1. stol. n. l. Používá klasický jazyk, ovšem s četnými prvky vulgární latiny.

¹⁵ Práce, jež byla napsána v Persii a v osmém století přeložena do arabštiny.

¹⁶ V anglické znění *The Fox Fables*. Ve znění latinské *Parabolae Vulpium*.

¹⁷ Např. mravenec, myš, lev, jestřáb, ovce, had, vlk, muž, chlapec, cedr, slunce, karavana etc.

Další díla Rabbiho Berechiah Ha-Nakdana

Kromě Mishle Shu'alim Berechiah napsal komentář ke knize Svazek práce, což je jeden ze svazků hebrejské Bible. Berechiah byl rovněž překladatel. Je známá jeho verze překladu Questiones Naturales od Adelarda z Bath. Byl rovněž autorem etického pojednání známého pod jménem Sefer Natref (vzniklo někdy kolem roku 1180).

3.1 Melchior Hanel

O tomto kroměřížském jezuitovi se mnoho neví. Narodil se 6.1. 1627 v Kroměříži. Od roku 1647 byl členem jezuitského řádu. Na Univerzitě pražské přednášel etiku, logiku a metafyziku. Mimo to se ovšem zabýval i matematikou a fyzikou. Roku 1669 byl jmenován seniorem Filosofické fakulty Karlovy univerzity. Z jeho děl jsou známé především Disputationes peripateticae in octo libros Physicorum Aristotelis z roku 1662. Zemřel 31.10. 1689 v Olomouci.

4 Parabolae Vulpium

Jedná se o druhé vydání hebrejských bajek Rabbiho Berechiaha ben Natronai Ha-Nakdan z roku 1661. Kniha je tištěna ve dvou jazycích, v původním hebrejském originálu a latinském překladu. Kniha byla zamýšlena jako učebnice hebrejštiny pro studenty, a to jako kompilát středověkých evropských bajek s ezopovskou tradicí s úpravami Melchiora Hanela. Každá z bajek obsahuje krátké vyjádření na začátku bajky a v závěru ponaučení. Jsou psány čistým, živelným stylem s biblickými odkazy a jak již bylo uvedeno, obsahují paralely se západní středověkou ezopovskou tradicí.

4.1 Parabola Pueri et Viri

Generatio perversa est illorum, qui ponunt sanguinem pacificum in bello.

Puer fortuito ambulabat in sylva et venit Eurus¹⁸ fuscitatus est a turbine: quare manus Pueri fuerunt in finum ejus immissae, quia erat ab Arcturo frigus, et glacies quasi buccelae, ideoque latere domi suae optabat; ante faciem enim frigoris ejus quis sustinebit? Et vidit ipsum Vir in sylva habitator Rubi, qui misertus est ipsius dixitque. Ecce sufficiens ignis adest, et rogos agens: duxitque illum secum domum, et loquutus est ad cor ejus, eo quo esset consanguineus ac propinquus ipsius: cooperuit illum vestibus, et non calefiebat. Priusquam ergo venirent ad domum, Puer spirituoris sui, ac narium suorum flabat supra ungues suos ad abigendum frigus a manibus suis: Vir autem ille praeparavit cibos suos, eo quo oculus ejus misereretur Pueri, et potum suum attulit, ut una confortarent spiritus suos. Sumpsit inde Vir, et incaluit, deditque Puero ut biberet secum, et posuit ad os ejus; qui non bibit ob nimium calorem potus et insufflavit spiritu suo, ut frigefieret vinum calicis ejus. Quare dixit ipsi Vir in ira sua: festina; age, et abi a me. Nonne, ut abigeres frigus manus tuae, flavisti mane? Et vesperi propter calorem vini flas, ut frigescat? Absit a me, ut os perversum, quale est tuum, adducam ad me pro amico et socio: Enimvero a societate rectorum corde te abscindam.

Parabola haec est de hominibus impiis, qui non sunt recti, quia sunt duplicis cordis, et multiplici faciei, ponentes sanguinem pacificum in bello: quia generatio perversa sunt ipsi, a quodlibet illorum procedit iniquitas. Beneplacitum Principum suum est

¹⁸ Eurus – východní teplý vítr přinášející zlé bouře, ale ne ničivé a nebezpečné. Byl vyobrazován jako muž se zasmušilou tváří a rozčuchaným vousem. Římané ho nazývali Vulturinus a báli se ho pro jeho bouřlivost.

Propheta, qui ut adulatorie, ac fraudulenter alloquatur proximum suum, praevaricationem et impietate habet sub lingua sua, nec non secundum pravitates animae suae, et voluntatem cordis sui pervertit sermones suos, etiam cum adnuc verbum ejus in ipso est. Quia cor ejus non est rectum cum ipso, ideo non subsistit in illo sensus ejus.

4.1.1 Bajka o chlapci a muži

Zvrhlé pokolení jsou ti, kteří mír platí krví ve válce.

Chlapec šel nazdařbůh lesem, když začal bouřit a běsnit východní teplý vítr. Zachumlal si ruce do kapes, neboť mu byla zima. Tváře měl jako led. Přál si proto ukrýt se ve svém domě: vždyť, kdo by vydržel tak studený vítr?

Uviděl ho muž zdržující se v křoví a slitoval se nad ním. Řekl: „Hleď, je zde dostatek dubového dřeva na oheň“ a vlekl ho sebou do domu a promlouval k jeho srdci, jako by byl jeho příbuzný a blízký přítel. Oblékl ho do šatů, ale ty jej nezahřály. Předtím než přišel do domu, chlapec si dýchal na ruce, aby zahnal jejich chlad. Muž mu také připravil jídlo, neboť jeho oko se nad chlapcem slitovalo. Muž si vzal pití, aby posílil svého ducha. Napil se, rozehřál se a podal pití chlapci, aby se napil s ním. Ten ho přiložil ke svým ústům, které ale nemohly pít kvůli příliš vysoké teplotě,

a tak foukal, aby ochladil horké víno. Na to muž v hněvu řekl: „Spěchej a odejdi ode mě. Není-li pravda, že jsi ráno dýchal na své ruce, abys odehnal chlad? A večer dýcháš na horké víno, abys ho ochladil?“

Vzdálené je mi, abych ústa zvrácená, jako jsou ta tvá, vzal k sobě jako přítele a společníka. Ve svém srdci tě zajisté vytrhnu ze společnosti spravedlivých.

Tato bajka je určena hříšným lidem,, kteří nejsou čestní, a kteří mají dvě srdce a mnoho tváří; pro lidi, kteří mír platí krví ve válce, neboť jsou zvrácenou generací, a kdekoliv jejich hřích promlouvá. Důvodem jejich hlavního zalíbení, které je lichotivé a lstivé, je promlouvání k jejich blízkým. Nespravedlnost mají pod svým jazykem. Ani by podle svých zvrácených duší a touhy svých srdcí nevyvrátili smysl řeči, kterou sami svými slovy řekli. A to proto, že nejsou jejich srdce čestná a myšlení jejich není pevné.

4.2 Parabola Solis est Lunae

Abundans honore possessione non est contentus eo quo habet, atq. etiam altero tanto.

Sol, cujus est de die dominium, omnes creaturas rogabat, et obsecrabat, ut darent sibi Lunam pro socia; responderunt autem ipsi: Manu tua valde roborata et fortificata est; non faciemus tibi adiutorium coram te. Ecce tu solus es, et nivi infers vim, invalescit enim Sol, et liquescit: atque dum egrederis in potentia tua, terras Regem et Exercitum ejus, super quem si oriatur Sol, sanguinis profusiones sunt illi. Prodis ex thalamo tuo tanquam sponsus, et ecce siccis torrentes validos. Quomodo ergo sociabimus tibi Lunam? Non ambulabit illa tecum huc atque illuc.

Parabola haec est de eo, qui habet divitias et opes, honorem ac possessionem; vult autem superaddere alterum tantum, ut superabundet, supra id quo paravit sibi, ad invalescendum, quasi non inveniat manus ejus multum. Ne audias et ne audias vocem ejus, ut addas potentiam super potentia ejus. Salomon enim sapiens erudit nos erudiendo: Qui dat diviti ipse egebit.

4.2.1 Bajka o Slunci a Měsíci

Ten, kdo je ověnčen ctí a majetkem, není nikdy spokojen s jejich rozsahem.

Slunce, jehož královstvím je den, se obrátilo na veškerý život a prosilo, aby mu dali měsíc za společníka. Odpověděli mu: „Tvá ruka je příliš mocná a silná, nemůžeme Ti dát druha. Hleď, ty jsi samo, a když vykonáš násilí na sněhu a nabudeš své síly, Slunce, on se rozteče. A tak, až vystoupíš ve své síle nad králem země a jeho vojskem, jestliže nad nimi, Slunce vyjdeš, jejich krev se jim stane vězením.

Vystupuješ ze své komnaty¹⁹ jako ženich, a hle, vysušuješ mocné řeky. Jak bychom ti mohli dát měsíc za společníka? Nebude se s tebou procházet ani tady, ani tam.²⁰

Tato bajka je pro člověka, který vlastní poklady, majetek, čest a pozemek; pro toho, který chce přidat ještě jednou tolik k majetku, aby přetékal, nad tím, který už nabyt²¹, aby získal sílu ruky, kterou neshledal velkou. Nedůvěřuj jeho hlasu a neposlouchej

¹⁹ Ve smyslu „z nebes“.

²⁰ Ve smyslu „vládnout obloze“.

²¹ Ve smyslu „aby znásobil to, co už měl“.

*ho, abys nepřidal moc k jeho moci. Šalamoun nás totiž moudře vedl k vzdělávání:
„Kdo dává bohatému, bude mít nedostatek.“ (Příslóví 22:16b)*

4.3 Parabola Capri et Leonis annosi

Cane a dante consilium pre commodo suo, ab inimico tuo quando dulcem exhibit palatum suum.

Caper supra cacumen rupis ac petrae excellae errabat absque pascuo vagus et instabilis; quia non ibi germen, neque herbam inveniebat: sulphur enim et sal combusserat omnem terram, Leo vero infra montem ex adverso ipsi anima vertit Caprum et vocavit ipsum: Quid est tibi, quod ascenderis locum germinum aridorum? Posita est stultitia in excelsis, eo quod aruerint germina pascuorum tuorum: in alto posuisti habitacula tua, in terra sine aqua, sitiente et arida. Descende mecum ad planitiem amplam, cujus cibus est ad medicinam, ad locum cubilis Hircorum, et Ariatum, ac Juvencorum gaudium Onagrorum; pascuum gregum, ubi deliciantur in multa pace catuli mei, et catuli eorum simulque; accubant nati ipsorum. Neque dinas, quod sit in loco tuo herba et germen. Vae iis, dui dicunt malum bonum, et bonum malum. Responditque Caper: Scio et ego, scio, quod non inveniam herbam et germen apud me, quodque in loco tuo sit decor pascui et Carmeli, fertilissimi campi, ad sanandum omnem contrium corde, ac debilem; et antequam veniret verbum tuum pascere me ibi in corde quaesiveram: sed nunc, quia audivi consilium tuum, poenituit me. Nonne tu es iste, qui transigis caput super terram frequenter? Bona est buccella arida. Si salus sit in illa. Siquidem ad vocem tuam contremiscunt loca suburbana, quod effundas sanguinem, et perdas animas.

Parabola haec est: Disce intelligentiam, ac doctrinam, ne sint cogitationes tuae malae, ut non intelligas ea, quae sunt profunda. Si inimicus tuus dulcoraverit palatum tuum, cave a consilium dante pro instituto suo. Vide, et intellige quid fecerit Caper, quod cor ejus non ferit seductum consilio Leonis, qui cogitaverat sapere illum in asturia sua: adversus vitam ipsius. Dixit Sapiens: i, Fac, et adimple consilium amici tui: sed audi, et non fac consilium inimici tui.

4.3.1 Bajka o kozlu a lvu

Dej si pozor na toho, kdo dává radu ve svůj prospěch a pozor na nepřítel, když vede sladké řeči.

Kozel se potuloval po vrcholku příkré skály, kde nerostla tráva, neboť se tam nenacházely semena ani výrostky, protože síra a sůl zpustošily veškerou zem. Lev na úpatí hory kozla uviděl, obrátil se k němu a zvolal: „Co je ti, že jsi přišel sem nahoru, na místo, kde je uschlá tráva? Jednal jsi pošetile, když jsi přišel na toto místo ve výšinách, kde neroste žádná zeleň. Ve výškách jsi zřídil svůj příbytek. V zemi bez vody, jež je sirnatá a vyprahlá. Pojď se mnou do rozlehlých plání a tamější jídlo ti bude lékem. Pojď na místo, kde lehají kozlové, berani a býčkové. Na místo, kde je bujarost divokých oslů. Na místo, které je pastvinou stád. Je to tam, kde v hlubokém míru moji mladí a jejich mladí nacházejí potěšení a lehají společně. Neříkej, že na tvém území nejsou semena ani tráva.“ Běda těm, kteří říkají, že zlo je dobré a dobro zlé. Kozel mu odpověděl: „Já vím, že tam, kde se nalézám, nejsou rostliny ani semena a že na tvém místě jsou byliny, které uzdravují všechny sklíčené a oslabené mysli. Předtím než ke mně přišla tvá slova, přemýšlel jsem, že bych se tam šel pást. Ale nyní, když poslouchám tvou radu, lituji toho. Nejsi ty vlastně ten, který zranil mnohé v této zemi? Dobrá je krusta, jestliže je v ní ochrana, když se před tvým hlasem zachvěje okolí, neboť proléváš krev a ničíš duše.“

Tato bajka je o tomto: Uč se moudrosti a vědění, pokud jsou tvé představy zlé, abys tak mohl pochopit to, co je prolito. Jestliže tvůj nepřítel vede sladké řeči, dej na něj pozor, neboť tak činí jen pro svůj prospěch. Hleď a pochop, co se stalo kozlovi, jehož srdce se nenechalo zlákat radou lva, jenž si myslel, že ho vláká do své lsti – kozel totiž pochopil, že lev hledal jen příležitost, aby mu mohl vzít život. Moudrý řekl: „Čiň tak, jak ti radí tvůj přítel. Vyslyš, ale nečiň tak, jak ti radí tvůj nepřítel.“

4.4 Parabola Corvi et Ovis

Non permuta id quo habes, ne veniat alius in sortem tuam.

Corvus sedebat supra dorsum Ovis: audite, quaeso, Quid fecerit. Extrahebat ac evellebat lanam ex collo ipsius. Et dixit illi Ovis: Corve recede a me, ac audi verba et eloquia mea, atque sic fac, si cor habes: Vade supra dorsum Canis, et extrahe ex dorso ipsius pilum, ac relinque ipsi faciam ita: suades enim mihi pro commodo tuo, Lanam tuam prius inveni: hic sedebo, quia desideravi illam. Melius est consilium meum, quam consilium tuum: ad Canem non transibo, neque permutabo te.

Parabolam, ut intelligas, accede ad me cum prudentia. Cattus, qui novit senem, nonne lingit? Qui consilium dat non petenti, simplex est, ac desipit: quia non convenit dare consilium homini, cujus anima ab illo abhorret; neque convenit

immutare quidquam, ut non inveniatur id, quod quis mutat, aliquis alius. Asseram parabolam meam et dica:

Da consilium illi, qui petit, illi qui latere vult esto occultus: Amplia auge sortem tuam, non inuenies rebelles.

4.4.1 Bajka o krkavci a ovci

Neměň to, co máš, aby někdo jiný nevstoupil na to tvé.²²

Krkavec seděl na zádech ovce. Slyšte, prosím, co udělal: Vyrval a vyškubl vlnu z její šíje. Ovce mu řekla: „Havrane, slez ze mě, poslechni si to, co říkám, a jestliže máš srdce, udělej, oč tě žádám. Let' a posad' se na záda psovi. Vytrhni z jeho hřbetu srst a nech mu jen holou kůži.“ Avšak havran odpověděl: „Ne, to neudělám, neboť mě k tomu vybízíš jen pro své pohodlí. Tvůj hřbet a vlnu jsem našel jako první, proto tady budu sedět, neboť to je to, po čem toužím. Úmysl můj je lepší než tvůj: nevyměním psa za tebe.“

Bajku přines ke mně s rozvážností. Kocour, když mění starou srst, se olizuje, není-li pravda? Jakou tedy dát radu, když není chtěná? To je prosté, poněvadž se nesluší dát radu člověku, který ji nechce. A vskutku se nepřisluší měnit někoho, kdo nevidí, že se mění v jiného člověka.

Dej radu tomu, kdo o to žádá, ale nech skryta tajemství. Buď odvážný v činech a nebudeš čelit svéhlavosti.

4.5 Parabola canis iuvenis et senis

Exaltantem se propter gloriam, sermonis sui latet malitie sua.

Canem parvum vir quidam habebat, qui mordebat ex improviso quemlibet. Dominus autem Canis suspendit ipsi tintinnabulum in collo ejus, ut ederet vocem sonoram, et quando curreret audiretur vox illius, nec morderet amplius derepente in domo sua. Et elevatum fuit cor Canis ex eo die, qui tintinnabulum tulit, sicut Leaena insurgere, et sicut Leo exaltare se solet: putavitque se Canibus dominari, et cum superbia extenta gutturis ambulavit. Canis senex aspexit illum, et elevavit vocem contra ipsum dicendo: Quare extollis te propter tintinnabulum, quod vides, utque inde gaudeas: sed

²² Ve smyslu „nezkříží cestu“.

ut moneat de malitia tua eos, qui a dentibus tuis morsi fuerunt ac vellicati. Quare verba tua sint pauca.

Parabola est de tendente arcum suum propter linguam mendacem. Et eo qui defectus proximorum suorum serutatur: insidiae ipsius in corde ejus piae valebunt egredietur foras et loquetur: quique dominatur Civitati, libenter cum illo consultabit, et faciet ipsum dominari in dominio suo: novit enim eum esse delatorem, et simulatorem. Ipse autem extollet, ac elevabit se super pauperes in vicinia sua: Sed intelligat hoc non esse sanctum propter bonitatem ipsius.

4.5.1 Bajka o mladém psu a starém psu

Ten, kdo se chvástá svojí výmluvností, není si vědom své špatnosti.

Muž měl mladého psa, jenž vždy nečekaně vyštěkl na každého člověka. Pán tedy pověsil na jeho krk zlatý zvoneček, aby zvonil tehdy, kdykoli by pes utekl z domu, takže už by nikdy nemohl bez varování kousat, neboť její zvuk by byl slyšet. Počínaje tím dnem, kdy začal nosit zvonek, bylo srdce psa povznesené. Povstal jako mladý lev a za lva se i považoval. Myslel si, že je pán zvířat. A hrdě s hlavou vztyčenou se procházel. Starší pes zvýšil hlas a ptá se ho: „Proč tolik vychvaluješ zvonek, který jak vidíš, když je na tobě zavěšen, neukazuje lidem tvoji dobrotu, ale je tam proto, aby jim ukázal tvoji špatnost? Je pro lidi varováním, že mohou být tvými zuby pokousáni a roztrháni. Takže nemluv!“

Bajka je určena pro člověka, který se rozpíná v oblouku svých lží. Vypráví o člověku, který hledá chyby v druhých, ale svou vlastní špatnost nevidí. Radí samotnému správci města a říká mu, jak má spravovat svá území. Ačkoliv ví, že je podlézavý. Vládne pokorným, kteří jsou v jeho blízkosti. Sám ale však ví, že tak nečiní ze své dobrosrdečnosti.

4.6 Parabola Simii et Vulpis

Ve illi, qui dicit amico: Brevium est stratum, quam ut extendat se alius in illo.

Simius vidit Vulpem super semitam ejus, cujus longa erat et lata cauda, quam usque ad terram pertingere faciebat, et pedibus calcabat: Simius ivit juxta dispositionem suam, fudit coram illo preces suas dicendo: Ecce ego sum Simius amicus tuus, da mihi paululum de cauda tua, sine cauda enim ex utero egressus sum et cooperiam illa. Satis tibi, superque est: quod ergo reliquum est, sit tibi in divisionem, vel filius meus major habeat orabitque; ille pro te et vives. In ira furioris respondit Vulpes:

Satis est irae ac indignationis, nec non praevaricationis, dua de cauda mea petivisti, quam non elaborasti, neque nutritivisti. Si haberem alter tanto amplius, non darem tibi, ut tegeres illa fimbrias. Etiam filius non magnificabit gloriam suam: faciam autem ut attigat terram et relevetur fundamentum ejus.

Parabola haec est de duris corde, qui remoti sunt a justitia; Luando audiunt a pauperibus clamorem et nullus dicit: Ecce ibi clamant, neque ullus respondent. Vae illi, qui dicit amico suo: Angustius est stratum meum, quam ut extendat se alius in illo.

4.6.1 Bajka o opici a lišce

Dej pozor na toho, který říká příteli: kratší je pokrývka než ta, do které by se jeden zavinul.

Opice uviděla lišku, jak k ní jde po cestě. Liščin ocas byl dlouhý a široký, takže dosahoval až na zem a ona si po něm šlapala tlapkami. Opice uposlechla své touhy a s prosbou v srdci řekla: „Hleď, já jsem opice, tvoje přítelkyně, dej mi maličký zlomek ze svého ocasu; bez ocasu jsem totiž vylezla z dělohy a měla jsem obnaženou zadnici. Ty máš ale dost na zakrytí. Ten kousek by mi stačil a tobě zajisté po rozdělení ještě zbyde. Anebo ať ho dostane můj starší syn. On se za tebe bude modlit.“ Liška odpověděla v hněvivém rozčilení: „Dost bylo hněvu, zloby a nepoctivosti. Ty žádáš můj ocas, o který jsi neusilovala a ani jsi ho nepodporovala v růstu. I kdybych měla ještě jednu tolik, nedala bych ti, abys zakryla své chmýří. Ani tvůj syn nebude velebit svou slávu. Nechť učiním tak, aby byl stažen k zemi a jeho základy byly odhaleny.“

Tato bajka je o krutých srdcích, které mají daleko do spravedlnosti. Když slyší volání slabších, ani jedno neřekne: „Hle, volají!“ A ani neodpoví. Střež se toho, který říká svému příteli: „Kratší je pokrývka má než ta, do které by se jeden zavinul.“

4.7 Parabola Pavonis, Frumenti et Ciconiae

Superbia hominis humiliavit illum, et non peterit litigare cum fortioriso.

Pavo est, qui vocatur avis barbara et invenit frumenti cumulum, dixitque Pavo ad Ciconiam. Eo cumulum istum, in triticum immisit, Ciconia, rostrum suum: dixitque Pavo ad Ciconiam: Quare me non times? Et quae es tu, quod mihi te associes? Quid paleae est cum frumento? Quae enim pulchritudo par meae in omnibus avibus est, cui comparabitis me, ut ei sim similis? Quis invenit in me ullum virium? Sicut tunica

est versicolor, mihi sunt plumae et principibus viris ac feminis cauda mea est in capite illorum pro coronis; ex me anim sunt pilei. Vide tu num habeam so ios quia quis poterit enarrare pulchritudinem meam. Beata avis cui indicavero secretum meum. In capite meo est aurum obrisum pro corona, mea est gloria et principatus pulchritudinem meam nulla avis adaequat: habeo pennam et tunicam polymitam. Atque Caudae meae non inventur pretium duos cubitos et medium longa est tu autem similis es furi, cui absciderunt caudam. Quare non times et non metuis venire mecum ad habitaculum unum? Reccede. Quaeso et simus in duabus mansionibus defectus enim tui non possunt numerari. Responditque. Si cogitationes meae in me siluerunt mendacia tua quando tacebunt? Quid gloriaris de cauda et pluma tua? Laudet te extraneus et non os tuum; alienus et non labium tuu. Licet tu in oculis tuis pulchra sis, pro statura tua tamen humilis ac debilit es: humilis in voce, humilis in statura: non egrederis in manu excelsa: propter increpationem omnium avium perturbaris et non potes sicut illae volare, proptere aque habitus in solitudine ecce autem consurgit manipulus me et stat; collo sum longo et exteso guture; audiri facio inter stellas clamorem; crura recta sunt apud me, diciturque quod haec statura mea assimilata sit palmae et cauda mea, quae brevis est, non est in debilitatem, sed ad fortitudine ad incuriendum cuivis osori meo terorem cuius differre soleo mortem ad praelium. Decor tuus profecto tibi est in opprobrium. Fallax gratis et vana est pulchritudo. Cum audiret Pavo haes verba, tacuit; quia tempus erat tacendi.

Parabolaes sensus. Quando gloriatur quispiam de pulchritudine sua, si cor ejus vacuum sit sapientia, hoc opprobrium est ipsius; quia superbia hominis humiliabit eundem. Non poterit contendere cum potentiori se. Sermo sapientis quam jucundus est. Non faciet haereditare Pater Filium quidquam melius, quam sapientiam. Qui gloriatur de pulchritudine, ac divitiis pereussus est caecitate. Quid enim potest aperire oculus, si cor coecum est?

4.7.1 Bajka o pávu, obilí a jestřábovi

Pýcha činí člověka nízkým. Neměl by soudit někoho, kdo je silnější než on sám.

Cizokrajný pták, jenž je znám pod jménem páv, objevil hromadu obilí. K této jeho hromadě přiletěl jestřáb. Páv mu řekl: „Proč se mne nebojíš? Kdo jsi, že jsi tu se mnou? Co je tobě, bleduli, do zrní? Kdo je mi totiž roven v kráse mezi vším ptactvem? Ke komu bys mě připodobnil, aby mi byl roven? Může se na mě snad najít nějaká skvrna? Mé peří je jako tunika z mnoha barev a princové a princezny si

z mého ocasu vyrábějí věnce, aby je nosili na svých hlavách (jako koruny). Vidíš tedy, mám snad já sobě rovného, který se může vyrovnat mé kráse? Šťastný je pták, kterému ukážu své tajemství. Zlato, které je ryzí, je korunou na mé hlavě. Má je sláva a vláda. Žádný pták není tak krásný jako já. Mé peří je jako kabát z mnoha barev

a ocas můj nedocenitelný. Proč se nebojíš a nestrachuješ se vkročit se mnou do mého tábora (na moji stranu)? Ale ptám se, proč každý nesetrváme v tom svém? Totiž tvoje přítomnost zde se nedá vysvětlit. Odejdi.“ Jestřáb odpověděl: „Jestliže moje mínění ve mně je zticha, tvoje lži rovněž mlčí. Proč tolik chválíš svůj ocas a své peří? Nechej ostatní, ať tě chválí, a ne tvá ústa. Ve svých očích líbíš se sám sobě, pro svoji velikost jsi však stejně nízký a slabý. Nízký v hlase. Nízký v postoji. Nekráčíš vpřed se zdviženou rukou. Každý pták tě dokáže vyvést z míry, neboť neumíš létat jako oni. Proto přebýváš v samotě. Ale hled': povstal můj krk, který je dlouhý a mé hrdlo, které je napjaté. Nechám křik můj zaznít mezi hvězdy. Bylo o mně řečeno, že mé nohy jsou přímé. Můj postoj je podobný postoji palmy. Můj ocas, který je krátký, není slabý, ale je silný, abych dokázal svým nepřátelům nahnat hrůzu. Tvá barevnost je dozajista tvoji hanbou. Tvá oblíbenost je neupřímná a krása nicotná.“ Když páv uslyšel tato slova, mlčel, neboť nastal čas na to, aby držel zobák.

Tato bajka je pro toho, který vyzdvihuje svoji krásu. Jestliže jeho srdce neukrývá moudrost, je to jeho hanba, neboť pýcha činí člověka nízkým. Nelze soudit někoho, kdo je silnější. Vskutku půvabné je rčení moudrého: „Otec nemůže dát lepší dědictví synovi, než je moudrost.“ Ten, kdo vyzdvihuje krásu a bohatství, je stížen slepotou. Neboť, co vidí otevřené oko, když srdce je slepé?

4.8 Parabola Cameli et Turmae Camelorum

Corroborata manus debiles, si manus alicujum sint fatigata.

Camelus cum Turma Camelorum cum pergeret, incurvans se procubuit sub onere suo, et eo quod non confortaret se ad surgendum ab ipso omnes recedebant, et abscondebant facies suas atque oculos suos abdebant. Vocavit autem illos: Audite me pupule mi, an non os vestrum et caro vestra ego sum, nomenque. Vestrum est sicut nomen meum? Quare dicent transeuntes per viam pedibus suis: Qui separatus est ab iis, similis est illis, et cadente ipso, quisque progreditur, eo quod remotus sit a semita? Videte, quod non sit peccatum in omnibus laboribus meis. Miseremini mei, miseremini mei vos amici mei, donec surgere faciatis me, ne progrediamini. Ne,

quaeso fratres mei male agatis: ecce cor meum vobiscum pacificum est, quomodo poteritis abscondere vos? Et responderunt illi: Si manus tuas, ac pedes tuas confortaveris ut erigas te, etiam non sublevando te sublevabimus tecum: quod si in humilitate produxerit pigritias, in onere ac labore debili minibus, auxilium nostrum frustra expectas, cum ad juvandum te negligentem te exhibeas.

Parabola haec est ad erudiendum, ac docendum, ut confortentur manu debiles, quibus salus deest, cum vides pauperem, cui facultates ejus non supperant, cujus ad quaerendam faciem tuam anima est amara aedolens, eo quod consumpserit inaniter fortitudinem suam, ac perierit spes et robur ipsius. At si videris quod praevaluerit illi debilitas propter pigritiam manuum, et in humilitate filii domus ipsium propter pigritiam esuriant et egeant ecce omnes socii ejus pudore afficientur, qui audiverint clamorem ejus. In congregatione apparebit malitia illius, quod non corroboraverit manus suas, ut colligeret sicut alii: frons enim meterricis est ipsi, dum mendicat aliquid ab aliis. Haec est lex delinquentis. Filius ipsipiens est etiam filius sine nomine. Dixit Sapiens, qui per gradus intelligentiae ascendit: Gustavi omnem saporem amarum et non est amarus, sicut sapor petitionis.

4.8.1 Bajka o velbloudovi a karavaně

Posilni oslabené ruce, když jsou znavené prací.

Velbloud postupující s karavanou, klesl pod tíhou svého břemena. A když už neměl sil na to, aby se zvedl, všichni se od něj odvrátili a zakryli své tváře a oči. Křičel na ně: „Poslyšte, moji druzi, zdali tomu není tak, že jsem rovněž ze stejné kosti a masa jako vy a mé jméno je stejné jako to vaše? Proč říkají ti, kteří přecházejí cestu pěšky: ten, který je odloučen od ostatních, ukazuje svoji slabost, když padl. Ostatní pokračují. Vidíte, není žádného hříchu na té mé celé lopotě. Smilujte se, buďte ke mně milostiví, neboť jste mými přáteli. Dokud mě nezvednete, nepokračujte vpřed. Nečinite, mí bratři, zlo: Hled'te, mé srdce je s vámi. Cožpak mě můžete ignorovat?“ Odpověděli mu: „Jestliže tvé ruce a i tvé nohy jsou natolik silné, aby tě zvedly, my ti pomůžeme. Ale jestliže ve slabosti a lenosti budeš setrvávat, ve svém břemenu a práci znavených rukou, pomoc naši marně budeš čekat.“

Tato bajka je zde, aby učila, že slabé ruce musí být posíleny. Když uvidíš chudého člověka, jehož schopnosti nejsou dostatečné, člověka, který vyhledává tvář zhořklou a duši smutnou, a který svoji silou plýtvá nadarmo, zhynuly tyto i jeho naděje. Ale jestliže vidíte, že nad leností rukou převládla jeho slabost a majetek jeho je

uvržen do chudoby, tak hle všichni jeho druhové se stydí, když slyší jeho křik. A ve společenství byla odhalena velbloudova zlost, neboť nečinil své ruce tak, aby se staly pevnými, a aby nahromadili tolik jako jejich ruce. Toto je smlouva proviněných. Syn, který je pošetilý, je totiž synem bezejmenným. A mudrc, který zdolal schody rozumu, řekl: „Okusil jsem veškerou chuť hořkosti a žádná hořkost nechutná tak jako prosení.“

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo podat ucelený přehled bajky, její historie, vývoje, a to jak v české literatuře, tak v literatuře světové a překlad osmi bajek z díla židovského exegety, spisovatelele, gramatika a překladatele žijícího na sklonku 12. století a začátku 13. století Rabbiho Berechiaha ben Natronai Ha-Nakdana. Vycházeli jsme z jeho práce nazvané Mishle Shu'alim, ovšem ne z původního vydání, nýbrž jsme pracovali s textem vydaným v Praze roku 1661. Jedná se o latinský překlad jezuity Melchiora Hanela. Kniha byla koncipována jako hebrejsko-latinská učebnice pro studenty. Bajky jsou psány prózou s častými biblickými odkazy či jen pouhými náznaky. Bajky obsahují na začátku vždy stručnou sentenci, ve které se čtenáři nastiňuje samotný obsah textu. Konec uvozuje opět krátké a výstižné morální ponaučení. Při překladu jsme využívali dostupné slovníky humanistické a klasické latiny. Překlad byl tím ztížen, neboť některá slova a slovní spojení vycházely z klasické latiny, ale s transkripcí latiny 17. století. Text nebyl mnohdy zcela jasný. Bylo tedy třeba některé části interpretovat, ovšem tak, aby kontext a smysl bajky zůstal zachován v původním znění. Z jazykového hlediska jsme neshledali tento text zvláštním. Navzdory lidovému tématu se syntax a stylistika projevovaly stejně jako latina doby klasické. Rozdíl byl vidět jen v lexiku. Melchior Hanel používal slovní zásobu své doby. Jak již tedy bylo napsáno, některé úseky bylo třeba interpretovat. V naší práci jsme rovněž pracovali s anglickým překladem Mosese Hadase z roku 1967. Toto vydání je známo pod názvem *Fables of a Jewish Aesop*. Tento text je určen především širšímu čtenářskému okruhu. Jsou tam vynechány jakékoliv vysvětlivky případných aluzí na jazyk Starého zákona a Bibli jako takovou. Text rovněž mnohdy neodpovídal latinské předloze. Přehled historie bajky od doby jejího vzniku až po dvacáté století je zaměřen nejen na bajku světovou, ale rovněž i českou, neboť druhé vydání souboru Mishle Shu'alim, známé jako *Parabola Vulpium*, bylo vydáno v Praze. Jak již bylo výše uvedeno, bajky z tohoto souboru jsou sestaveny z rozličných zdrojů. Především však ze souboru bajek *Roman de Renart* a díla francouzské spisovatelky Marie de France a rovněž ze souboru *Romulus* z 4/5. století našeho letopočtu.

Základem bakalářské diplomové práce bylo podat ucelený obraz literárního žánru bajky a překlad několika bajek ze souboru *Parabola vulpium*. Nepodařilo se nám postihnout všechny bajky z tohoto díla. Z tohoto důvodu doufáme, že nám

v dalších letech bude umožněno na tomto tématu dále pracovat a hlouběji se zabývat samotným souborem a překladem doplněným příslušným odborným komentářem.

Anotace

Text bakalářské diplomové práce je zaměřen na vymezení pojmu bajka ve světové a české literatuře s ohledem na bajku antickou a středověkou. Práce obsahuje teoretické poznatky o dané problematice a překlad 8 bajek ze souboru Mishle Shualim od Rabbi Berechiah ben Natronai Ha-Nakdan v latinském vydání Melchiora Hanela. Práce je rozdělena na dvě části. V první části je zmíněn vznik bajky, její podstata a vliv na jiné literární žánry. V druhé části je uveden překlad bajek a obecné informace o autorech a samotném souboru Parabolae Vulpium, ze kterého jsme při překladu čerpali.

Summary

This bachelor's thesis is focused on providing a definition of the term in world and Czech literature with regard to fable of Classical Antiquity and the Middle Ages. The thesis comprises theoretical findings about the issue and a translation of 8 fables from the Mishle Shualim collection by Rabbi Berechiah ben Natronai Ha-Nakdan in a Latin edition by Melchior Hanel. The thesis is divided into two parts. The first part mentions the origin of fable, its essence and influence on other literary genres. The second part presents a translation of the fables and general information about their authors and the Parabolae Vulpium collection itself which was the source for our translations.

Prameny

přel. BAHNÍK, V.: *Svět Ezopských bajek*. Svoboda. Praha 1976. ISBN 25-136-76

ČAPEK, K.: *Bajky a podpovídky*, Československý spisovatel. Praha 1970. ISBN 22-062-70

HADAS, M.: *Fables of a Jewish Aesop*. Columbia University Press. New York 1967.

HANEL, M.: *Parabola vulpium*. Typographia univers. in Coll. Societ. Jesu ad S. Clementem. Praha 1661.

FISCHEROVÁ, D.: *Duhová jiskra*. Vyšehrad. Praha 1998. ISBN 80-7021-238-1

HOSTINÁK, I.: *Bajky*. Český Těšín 1995. Vlastní náklad.

KAPEK, M.: *Bajky na míru*. Československý spisovatel. Praha 1989. ISBN 22-066-89

KUTHAN, R.: *Ezopovy bajky*. Mladá fronta. Praha 1975. ISBN (váz.)

LA FONTAINE, Jean de.: *Bajky*. Studio Trnka s.r.o. Praha 2008. ISBN 978-80-87209-03-5

MACOUREK, M.: *Živočichopis*. Československý spisovatel. Praha 1962. ISBN 22-093-62

OLBRACHT, I.: *O mudrci Bitpajovi a jeho zvířátkách*. Albatros. Praha 1982. ISBN 13-165-KMČ-82

SYROVÁTKO, O.: *Bajky dětem*. SPN. Praha 1961. 56/VII

Sekundární literatura

- BARTOŠOVÁ, D.: *Bajka v antice*. In: Svět ezopských bajek. Svoboda. Praha 1976. ISBN 25-136-76
- BORECKÝ, B., Dostálová, R. a kol.: *Slovník řeckých spisovatelů*. Leda. Praha 2006. ISBN 80-7335-066-1
- CANFORA, L.: *Dějiny řecké literatury*. Koniash Latin Press. Praha 2004. ISBN 80-86791-10-6
- CONTE, G. B.: *Dějiny římské literatury*. Koniash Latin Press. Praha 2003. ISBN: 80-85917-87-4
- ČERMÁK, F.: *Jazyk a jazykověda*. Karolinum UK Praha. 2001. ISBN 80-246-0154-0
- ČERNÝ, J.: *Úvod do studia jazyka*. Rubico Olomouc. 1998. ISBN 80-85839-24-5
- HOWATSON, M. C.: *The Oxford Companion to Classical Literature*. Oxford University Press. Oxford 1995. ISBN: 0-19-766121-5
- KUŤÁKOVÁ, E.: *Slovík latinských spisovatelů*. Leda. Praha 2004. ISBN 80-7335-042-4
- LEDERBUCHOVÁ, L.: *Nejen o Puchmajerových bajkách. K historickým proměnám sémantiky bajkových postav vlka a lišky* in: Jeden jazyk naše heslo bud'! Plzeň 2001.
- MOCNÁ, D. a kol.: *Encyklopedie literárních žánrů*. Paseka. Praha 2004. ISBN 80-718-5669-X
- NIEMEYERr, J. F., van der Kieft, C.: *Media Latinitatis Lexicon mins*. Koninklijke Brill NV. Leiden 2002.
- POSPÍŠIL, I.: *Panorama ruské literatury*. Albert. Boskovice 1995. ISBN 80-85834-04-9
- PLÁNIČKOVÁ, K.: *Postavy moderní české bajky* in: Cesta tam a zase zpátky v české literatuře. Praha 2003. ISBN 80-7290-108-7
- PRAŽÁK, J., Novotný, F., Sedláček, J.: *Latinsko-český slovník*. Praha 1948.
- TŘÍSKA, J.: *Předhusitské bajky*. Vyšehrad. Praha 1990. ISBN 80-7021-019-2
- SONDEL, J.: *Słownik Lacinsko-polski dla prawników i historyków*. UNIVERSTAS. Krakov 1997. ISBN: 83-7052-951-8
- SVOBODA, L. a kol.: *Encyklopedie antiky*. Academia. Praha 1973. ISBN 401-22-875
- ŠIMEK, O.: *Dějiny francouzské literatury v obrysech*. Díl první: středověk. Sfinx. Praha 1947.

Dostupné z:

<<http://www.hindu.com/thehindu/lr/2003/04/06/stories/2003040600230300.htm>>

[cit. 2.4.2010]

Dostupné z:

<<http://www.godine.com/isbn.asp?ISBN=1567921310>> [cit. 2.4.2010]

Dostupné z:

<<http://www.jewishencyclopedia.com/view.jsp?artid=807&letter=B&search=Melchior%20Hanel#ixzz0h3dBfjJ6>> [cit. 28.3.2010]

Dostupné z:

<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/judaica/ejud_0002_0006_0_06225.html> [cit. 28.3.2010]

Dostupné z:

<<http://www.jstor.org/pss/540728>> [cit. 25.3.2010]

Seznam příloh

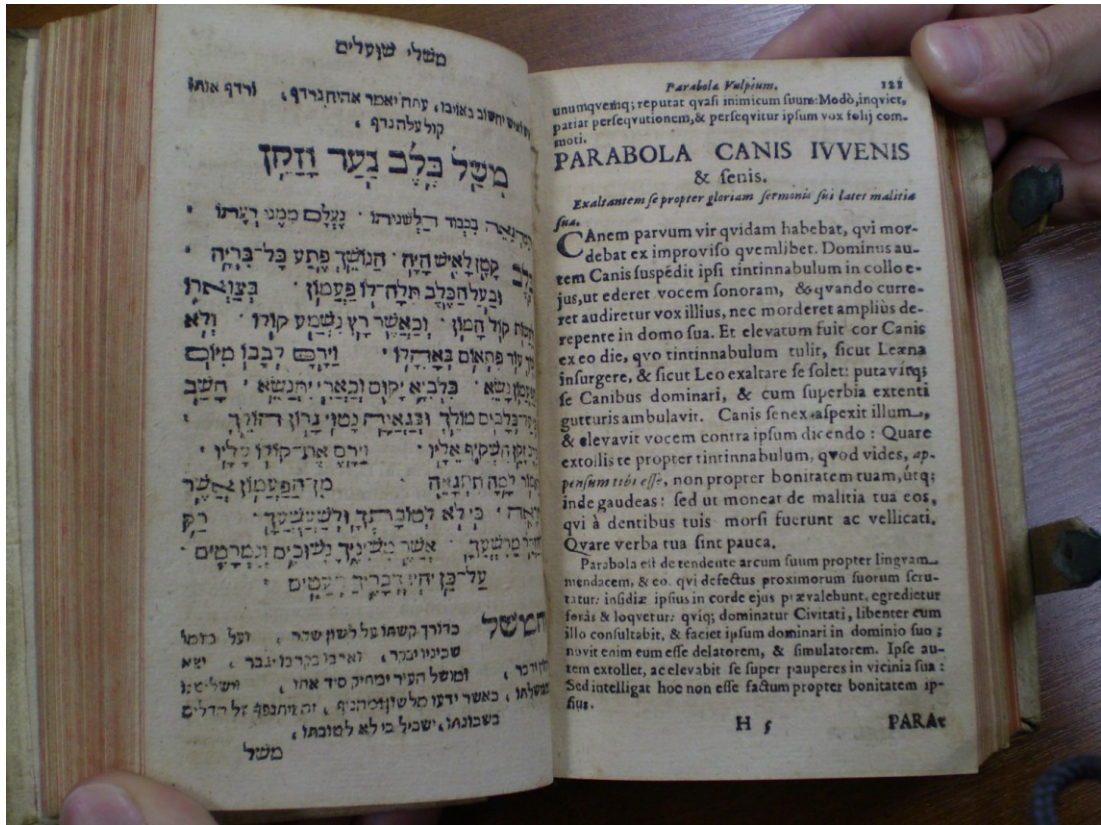
Parabola Cameli et Turmae camelorum I

Parabola Cameli et Turmae camelorum II

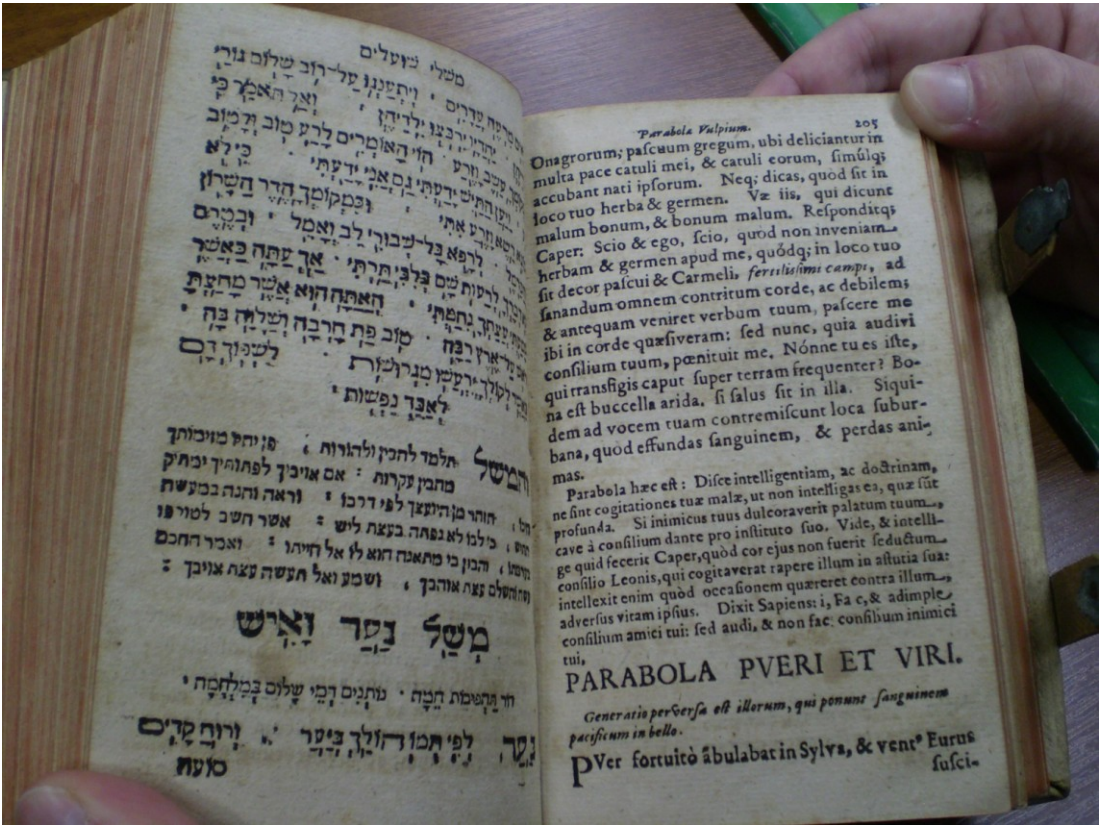
Parabola Canis iuvenis et senis

Parabola Capri et Leonis annosi I

Parabola Capri et Leonis annosi II

Parabola Corvi et Ovis

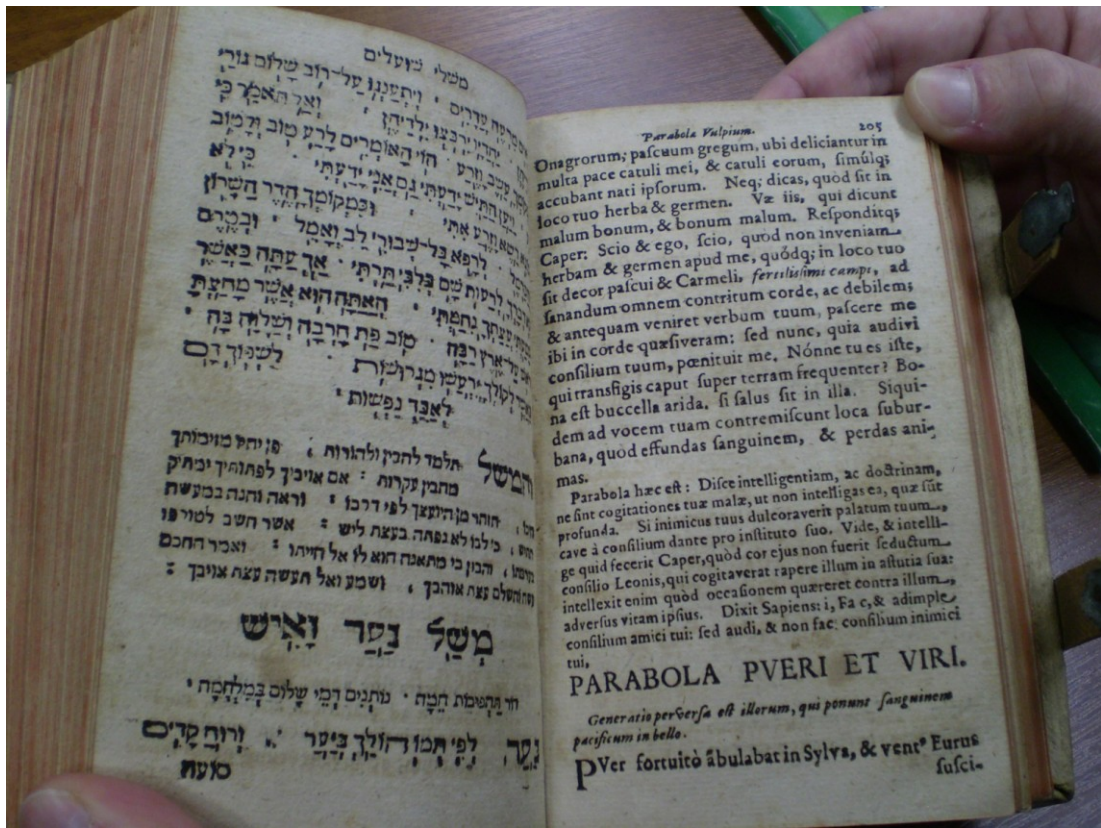
Parabola Pavonis, Frumenti et Ciconiae I

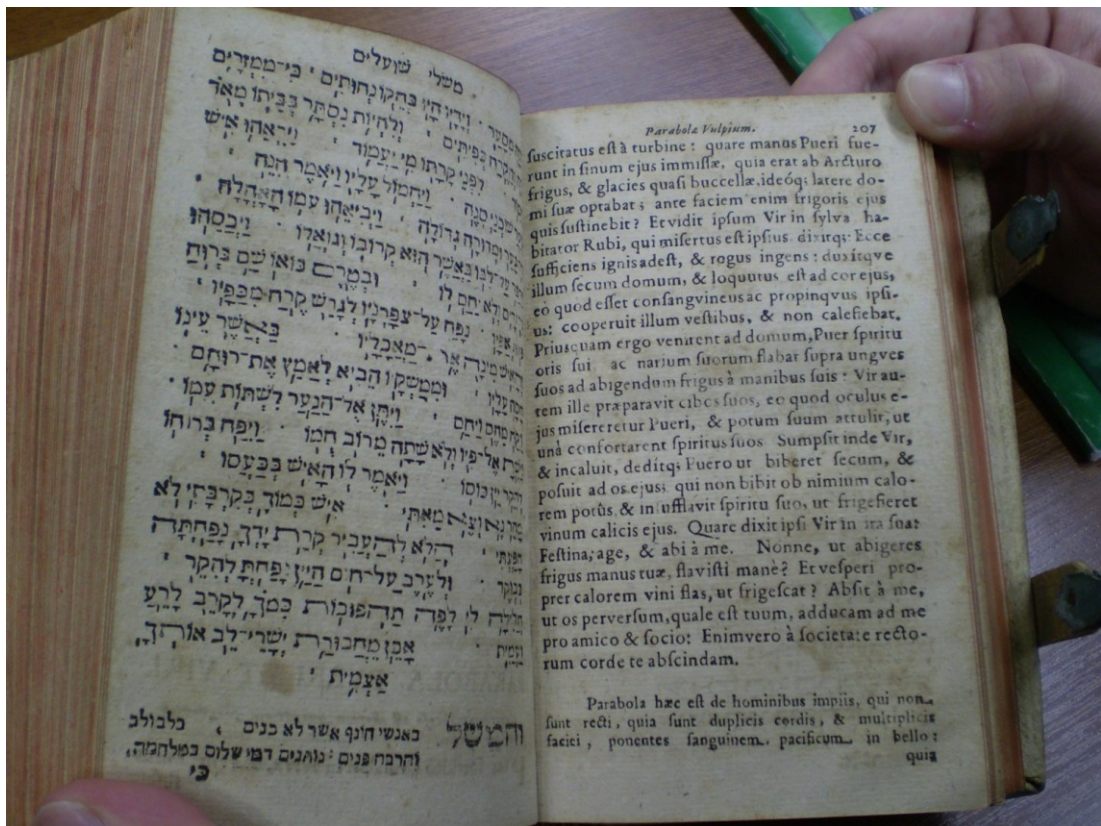
Parabola Pavonis, Frumenti et Ciconiae II

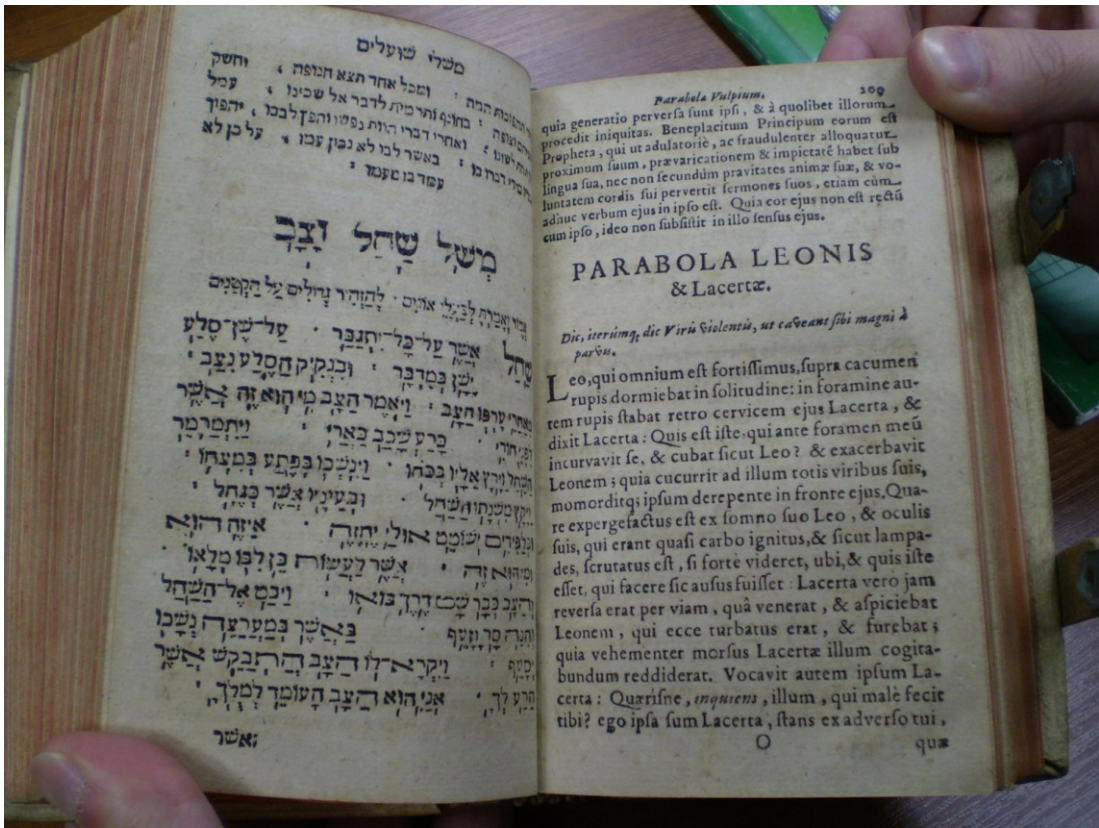
Parabola Pueri et Viri I

Parabola Pueri et Viri II

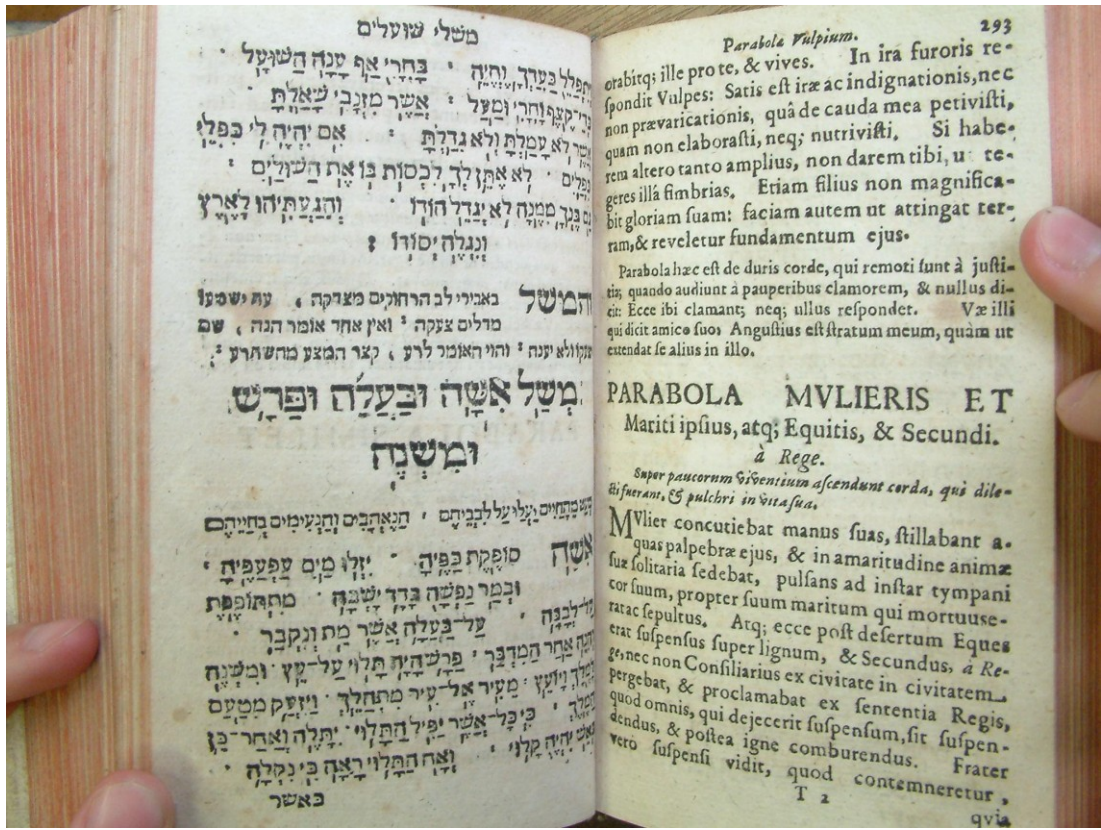
Parabola Pueri et Viri III

Parabola Simii et Vulpis I

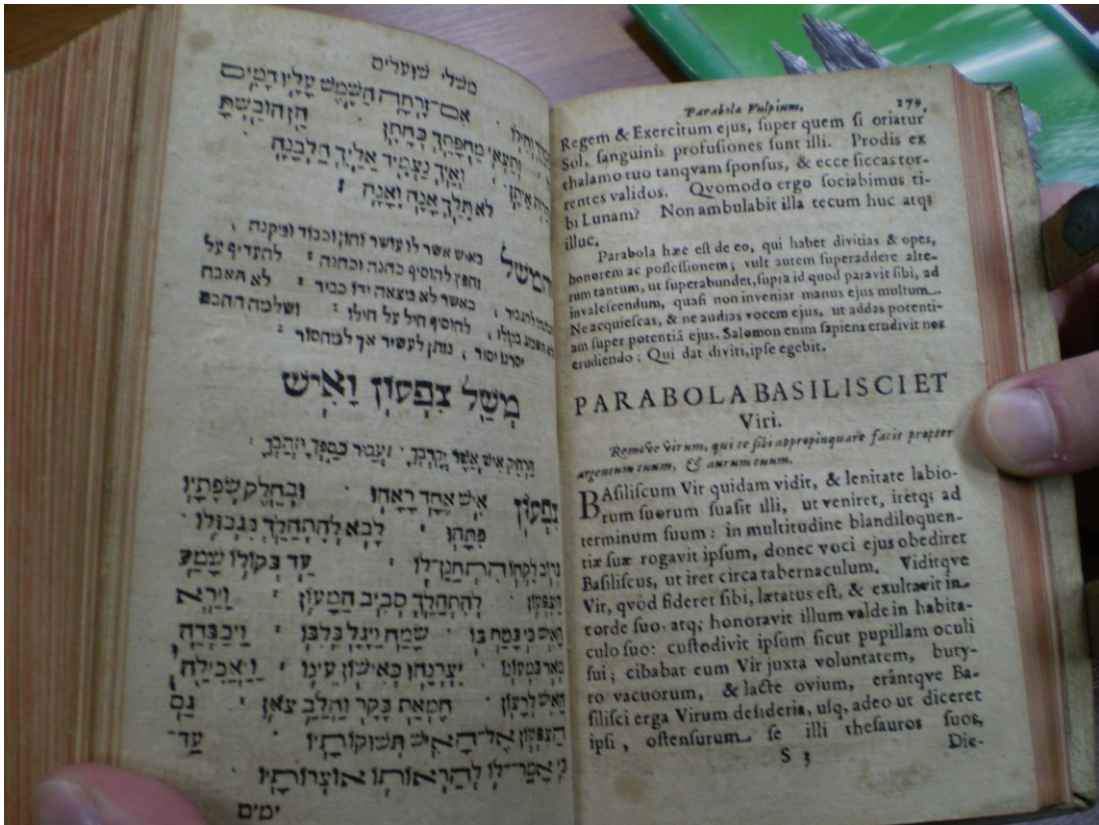
Parabola Simii et Vulpis II

Parabola Solis et Lunae I

Parabola Solis et Lunae II

Parabolae Vulpium I

Parabolae Vulpium II

Úvodní strana I

Úvodní strana II

